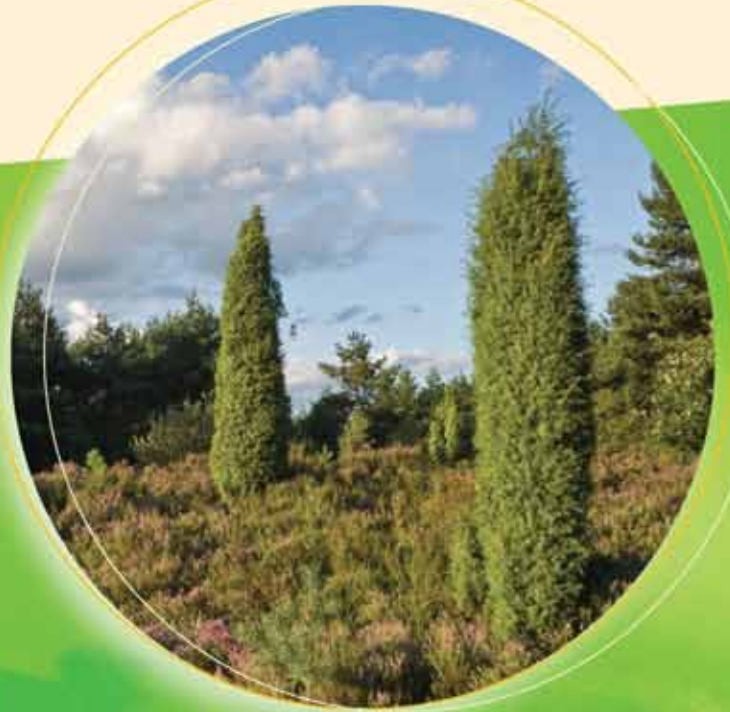

Actieplan As

Jeneverbes

Actieplan As

Jeneverbes

ACTIEPLAN Jeneverbes Gemeente As

Gemeenten adopteren Limburgse soorten

Een initiatief van de provincie Limburg en de Limburgse regionale landschappen
Project met de financiële steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

SAMENVATTING

Samenvatting

Limburgse soorten ... een voorbeeldproject voor natuur in Europa

Limburg is bekend om haar "groene" imago. Niet onterecht. Meer dan veertig procent van de oppervlakte Vlaamse natuur ligt in Limburg. Meer dan negentig procent van de in Vlaanderen aanwezige dieren en planten, vind je ook in Limburg. Meer nog: heel wat zeldzame en bedreigde plant- en diersoorten komen uitsluitend in Limburg voor. En deze biodiversiteit is heel belangrijk. Wereldwijd levert ze de mensen heel wat op: een goede leefomgeving, gezond voedsel, drinkbaar water, een veilige thuishaven, controle en bestrijding van ziektes, enz.

Deze natuurlijke rijkdom verdwijnt, niet alleen in ver afgelegen regenwouden, maar ook bij ons. Beleidsmakers realiseerden zich dan ook dat er nood was aan concrete acties om deze achteruitgang te stoppen. Dit mondde uit in het "**Countdown 2010-initiatief**", een Europese oproep om de handen in elkaar te slaan om het verlies aan biodiversiteit te stoppen. Iedereen wordt gevraagd om hieraan mee te werken. Al heel wat jaren wordt er in de provincie Limburg pionierswerk geleverd door mensen met een hart voor natuur en die traditie zetten we voort.

Om zeldzame en bedreigde soorten nieuwe kansen te geven sloegen het provinciebestuur van Limburg en de Limburgse regionale landschappen de handen in elkaar en lanceerden ze met de financiële steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) een uniek project: "Gemeenten adopteren Limburgse soorten".

Alle vierenvestig Limburgse gemeenten adopteerden elk een typisch Limburgse soort. Voor deze soort gaan ze de komende jaren extra zorg dragen. Het voorliggende gemeentelijk actieplan, dat het projectbureau samen met de gemeente geschreven heeft, is hiervan de start. Terreinacties zijn de spil waarrond alles draait, maar het project gaat verder. Ook communicatie, sensibilisatie en educatie krijgen hun plaats. Bij al deze activiteiten worden zoveel mogelijk mensen binnen de gemeente betrokken.

Zo wordt de bescherming van de typische soort een zaak van iedereen.

As adopteert de jeneverbes

Met de jeneverbes heeft As de meest typische soort voor zijn gemeente geadopteerd. Als het over de jeneverbes in Vlaanderen gaat, wordt altijd het Heiderbos in As vernoemd. Hier vind je nog het enige grote jeneverbesstruweel van Vlaanderen. In Vlaanderen komt de jeneverbes nog enkel voor op het Kempens Plateau in Limburg. Maar waar het aantal struiken op de andere locaties varieert van 1 tot 663 struiken, staan er in het Heiderbos nog 7000 struiken.

De jeneverbes is in Vlaanderen een typische soort voor droge heideterreinen en kent een rijk cultuurhistorisch verleden.

Het Heiderbos wordt al sinds 1970 door het ANB beheerd om deze grootste resterende populatie jeneverbessen van Vlaanderen te beschermen. De gekozen beheersmaatregelen, zoals het kappen van bomen, bestrijden van exoten, maaien, plaggen en frezen, moesten zorgen voor gunstige kiemingsomstandigheden. Ondanks doorgedreven inspanningen is het aandeel zaailingen niet voldoende om de generatiewissel met succes te kunnen maken. Inventarisaties, veldexperimenten, en verder onderzoek moeten een antwoord geven op de vraag hoe dat komt en wat er aan te doen is.

Volgens onderzoek (Verheyen et.al. 2006) is het grootste probleem bij de jeneverbess de verdergaande veroudering van de struiken en het vrijwel ontbreken van natuurlijke verjonging. Hierdoor gaat de soort de laatste decennia enorm achteruit in aantal en vitaliteit. Indien men deze tendens niet kan ombuigen, staat de jeneverbess over 20 jaar op de rand van uitsterven.

Uit onderzoek blijkt dat slechts 5.5% van de zaden kiemkrachtig zijn en dat de zaadproductie afneemt naarmate de struiken verouderen.

Werk aan de winkel dus om het tij te doen keren. Voor het Heiderbos geven Verheyen et al. (2006) aan dat een hoger aandeel open grond wenselijk is. Dit kan bereikt worden door een frequenter maai- en plagbeheer. De gemeente kan het ANB hier ondersteunen door vrijwilligers te zoeken die kunnen meehelpen bij dit intensieve beheer, zoals bv. speuren naar zaailingen en deze markeren, zodat ze niet afgemaaid worden.

Maar aangezien de kiemkracht van het zaad daalt met de toenemende leeftijd van de struiken, wordt de kans op natuurlijke verjonging steeds kleiner. Daarom is het belangrijk dat er een genenbank wordt aangelegd, en dat men planten gaat opkweken uit zaad en stekken (in het kader van het project 'autochtone bomen en struiken'). De gemeente wil een aantal open stukken ter beschikking stellen waar jeneverbess kan aangeplant worden. Aanplanten kan o.a. gebeuren tijdens een jeneverbessplantdag waarbij inwoners van As een struikje adopteren en zelf planten. Men kan dan o.a. verder onderzoeken welke standplaatscondities welke effecten hebben, of de struiken in zaad komen en of dit zaad kiemkrachtig is.

Daarnaast kan er nog bijkomend leefgebied voor de jeneverbess ontstaan door stukken bos open te kappen en terug heide te herstellen.

Belangrijk is dat de inwoners van As zich betrokken voelen bij het wel en wee van deze vreemde struik die zo typisch is voor de streek waarin zij wonen. Daarom worden de lokale verenigingen aangespoord om de soort in de kijker te zetten in hun activiteiten. Denk maar aan het FantASTival, de dwaallichtjesticht of wandelen tussen kunst.

Ook in de omliggende gemeenten komt nog jeneverbess voor. Een integraal project rond de typische Kempense soorten (jeneverbess, zadelsprinkhaan, rugstreeppad, veldparelmoervlinder), waarbij een rondtrekkende schaapskudde natuurgebieden in Genk, As en Zutendaal kan verbinden, kan een belangrijke meerwaarde betekenen voor heel wat soorten.

INHOUDSTAFEL

Samenvatting.....	7
Gebruikte afkortingen	11
1 Algemene inleiding	15
1.1 Kader	15
1.2 Het probleem	15
1.3 Het internationale antwoord: "Het verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit"	16
1.4 Europese verdragen en initiatieven	18
1.5 België en Vlaanderen	19
1.6 Limburg.....	20
1.7 Limburgse soorten	21
1.8 Het project	21
2 Jeneverbes	27
2.1 Motivatie voor de soortkeuze	27
2.2 Beschrijving van de jeneverbes	27
3 Toestand in de gemeente	35
3.1 Beschrijving / situering van de gemeente	35
3.2 De jeneverbes	36
3.3 Reeds uitgevoerd	37
4 Concrete doelstellingen	43
4.1 Acties	43
4.2 Communicatie.....	43
4.3 Monitoring en beheersevaluatie.....	43
5 Acties.....	47
5.1 Acties op het terrein.....	47
5.2 Administratieve acties.....	50
6 Communicatie.....	53
6.1 Provinciale communicatie	53
6.2 Regionale communicatie	57
6.3 Gemeentelijke communicatie.....	61
7 Monitoring en beheersevaluatie.....	67
7.1 Inventariseren van de inspanningen	67
7.2 Monitoring van de soort	68
7.3 Taakverdeling	69
8 Verdere acties	75
Literatuurlijst	79
Bijlagen.....	83
Bijlage 1: gemeentelijke soortentabel van de gemeente	83
Bijlage 2: overzicht van de soorten die in de verschillende Limburgse gemeenten geadopteerd werden	85
Bijlage 3: lijst met contactpersonen	87
Bijlage 4: basistekst communicatie.....	89
Bijlage 5: invulformulier status leefgebied	91

Gebruikte afkortingen

ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
BS	Belgisch Staatsblad
CITES	Convention on the International Trade of Endangered Species
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EU	Europese Gemeenschap
GALS	Gemeenten adopteren Limburgse soorten
GST	Gemeentelijke Soortentabel
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
IUCN	International Union for the Conservation of Nature
KLE	Kleine Landschapselementen
KB	Koninklijk Besluit
KHLim	Katholieke Hogeschool Limburg
KMO	Kleine en Middelgrote Ondernemingen
LIKONA	Limburgse Koepel voor Natuurstudie
MKZ	Mond- en klauwzeer
MOS	Milieuzorg Op School
NME	Natuur- en Milieueducatie
Cel NTMB	Cel Natuurtechnische Milieubouw
PNC	Provinciaal Natuurcentrum
RLH	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw
RLKM	Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw
RLLK	Regionaal Landschap Lage Kempen vzw
VEN	Vlaams Ecologisch Netwerk
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
WHC	UNESCO World Heritage Convention
XIOS Hogeschool	eXpertisecentrum voor Industrie, Onderwijs en Samenleving

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

1 Algemene inleiding

1 Algemene inleiding

1.1 Kader

De provincie Limburg kan een mooi biodiversiteitrapport voorleggen. De provincie is immers de hoedster van heel wat bijzondere soorten die vaak opvallend minder in de andere Vlaamse provincies voorkomen. Echte **Limburgse soorten** dus die we samen met hun leefgebied willen behouden en waar mogelijk versterken.

Het provinciebestuur en de regionale landschappen sloegen dan ook de handen in elkaar en lanceerden - met de financiële steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) - eind 2005 het project "Gemeenten Adopteren Limburgse Soorten (GALS)".

Een wel heel bijzonder project waarbij we een sterk merk (de Limburgse soorten) via een eenvoudig concept ("adoptie") in de kijker zetten. Elke gemeente in Limburg werd gevraagd een voor haar streek typische plant- of diersoort te adopteren, een soort die bijna uitsluitend in die gemeente voorkomt of die de ambassadeur is voor het typische landschap van de gemeente. Soorten die het karakter van de gemeente onderlijnen en waarvoor de gemeente een bijzondere inspanning wil doen. Een schot in de roos zoals bleek, want in juni 2006 had elk van de vierenvestig Limburgse gemeenten "haar" soort geadopteerd.

Gemeenten willen zich inzetten voor hun natuur. Ze willen dat ook liefst samen met andere mensen doen. Het actieplan, dat je nu in handen hebt, is dan ook het resultaat van heel wat overleg met de gemeenten, natuurbeheerders, boeren, industriëlen, onderwijzers, jagers, jongeren, de regionale landschappen, de provincie en het Vlaamse gewest. Al deze mensen werkten samen met ons een aantal concrete acties uit die de geadopteerde soort ten goede komt. Ook die benadering is uniek. Samenwerken werkt!

Natuurbehoud betekent niet enkel dat je de mensen met elkaar in contact brengt, het betekent ook dat je ze terug in contact brengt met de natuur. Dat is belangrijk want we vergeten vaak dat wij nog altijd een deel van die natuur zijn. Net als andere soorten hebben we de natuur nodig om te overleven. Wij beïnvloeden onze omgeving net zoals andere soorten, maar dat hoeft niet altijd een probleem te zijn.

Eigenlijk is dit plan dus een handleiding waarmee je zelf aan de slag kan. Wat kan jij als gemeente, of als inwoner doen voor je Limburgse soort? Geen grote woorden, maar daden. Of toch nog één groot woord: "Countdown 2010", een Europese oproep aan iedereen om de handen in elkaar te slaan om de achteruitgang van planten en dieren te helpen stoppen.

1.2 Het probleem

Dat soorten verdwijnen is normaal. Dat zeer veel soorten in korte tijd verdwijnen is niet normaal. Dat is nochtans wat er op dit moment gebeurt. Wetenschappers spreken zelfs van een "zesde extinctiegolf". Wereldwijd wordt ongeveer twintig procent van de gewervelde, vijftig procent van de ongewervelde dieren en zeventig procent van de planten bedreigd.

Het probleem stelt zich ook in Vlaanderen. Ongeveer zeven procent van de Vlaamse soorten is in minder dan vijftig jaar tijd verdwenen. Dertig procent wordt als 'kwetsbaar' of 'met uitsterven bedreigd' geklasseerd (Peeters, 2003, 2004). De Bruyn et al. (2003) spreken zelfs van dertig tot vijftig procent bedreigde soorten.

In Limburg gaat het weliswaar iets beter met de natuur, maar ook hier verdwijnen soorten. Denken we maar aan de vuursalamander, de ortolaan, het korhoen of de herfstschroeforchis. De achteruitgang van de veldleeuwerik of grauwe gors is alarmerend en soorten zoals de knoflookpad, de hamster en de rosse sprinkhaan zijn met uitsterven bedreigd.

De belangrijkste oorzaken van deze achteruitgang zijn gekend. Vernieling van leefgebied en versnippering, als gevolg van onze bouwwoede (huizen, industrie, infrastructuur, ontginning gronden voor landbouw), vervuiling, een ongewenst maar vaak aanwezig bijproduct van onze welvaartmaatschappij, verzuring en klimaatwijziging door de uitstoot van gassen uit o.a. huisverwarming, auto's en industrie bedreigen onze natuur. Ook overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen en (ongewilde) introductie van invasieve soorten kunnen onze fauna en flora bedreigen. We kunnen het tij nochtans keren en daar zijn geen onmenselijke inspanningen voor nodig.

1.3 Het internationale antwoord: "Het verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit"

Vanaf de jaren zeventig zagen heel wat internationale verdragen het daglicht. Die verdragen zijn de basis van ons natuurbehoud. Ze plaatsten natuurbehoud stevig op de politieke agenda. Landen die dergelijke verdragen ondertekenen, verplichten zich er immers toe de gemaakte afspraken in hun eigen nationale wetgeving te verankeren. In tabel 1.1 geven we een overzicht van de belangrijkste internationale verdragen die met het behoud van soorten en/of hun leefgebieden te maken hebben.

Jaar	Document	Doel
1971	RAMSAR verdrag	Het behoud van waterrijke gebieden (www.ramsar.org)
1972	Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (WHC)	Beschermen en bewaren voor de komende generaties van natuurlijke en culturele rijkdommen van wereldbelang (http://whc.unesco.org/world_he.htm)
1973	Convention on the international trade of endangered species of fauna en flora (CITES)	Bepalen van de voorwaarden waaronder bepaalde bedreigde planten en dieren (niet) verhandeld mogen worden (www.cites.org/)
1980	The world conservation strategy	Behoud van essentiële ecologische processen, genetische diversiteit en aanzet tot duurzaam gebruik
1987	Het Brundtland Rapport ("Our common future")	Behoud via duurzaam gebruik. Ontwikkeling en natuurbehoud zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden (vb. armoede is de grootste oorzaak van verlies aan biodiversiteit)
1992	Het verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit	Behoud van de biodiversiteit (www.biodiv.org)

Tabel 1.1 De belangrijkste verdragen die voor het behoud van de biodiversiteit belangrijk zijn.

Het belangrijkste internationale verdrag voor het natuurbehoud is ongetwijfeld "Het verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit" dat één van de uitkomsten was van de "UN Conference on Environment and Development" georganiseerd in Rio in 1992. In dit verdrag staan twee begrippen centraal: "behoud van de biodiversiteit" en "duurzaam gebruik".

Biodiversiteit

Het woord biodiversiteit rolt niet eenvoudig van de tong. In "Het verdrag inzake het behoud van de biologische diversiteit" wordt het als volgt gedefinieerd (Art. 2):

de **variabiliteit** onder levende organismen van allerlei herkomst, met inbegrip van, onder andere, terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische complexen waarvan zij deel uitmaken, dit omvat mede de **diversiteit tussen soorten, binnen soorten en van ecosystemen**.

Variatie dus: tussen soorten (a), binnen soorten (b) en van ecosystemen (c).

- a. Hoe meer planten- en diersoorten je in een gebied aantreft, hoe hoger de biodiversiteit. Maar er is meer.
- b. Hoewel we allemaal tot dezelfde soort behoren, lijken we zelden als twee druppels water op elkaar. We zijn geen identieke kopieën, omdat we verschillend erfelijk materiaal hebben. Hoe meer van die erfelijke varianten je in een groep planten, dieren of mensen hebt, hoe hoger de biodiversiteit.
- c. Planten en dieren (biotische factoren), bodem, water, lucht (abiotische kenmerken) en de wisselwerking tussen al die componenten vormen samen ecosystemen. Het geheel is echter veel meer dan de som van de delen. Planten en dieren passen het milieu immers aan hun noden aan. Denk aan bevers die met hun dammen compleet nieuwe ecosystemen creëren. De omgeving beïnvloedt op haar beurt de planten en dieren. Een dikke pels in koude streken, een lange snavel of tong om stuifmeel uit bloemkelken te zuigen, we kennen allemaal wel voorbeeldjes. Hoe complexer het systeem, of hoe meer systemen je in een bepaald gebied aantreft, hoe hoger de biodiversiteit.

Biodiversiteit behouden is belangrijk en niet enkel omdat planten en dieren mooi zijn. De effecten van bepaalde (milieu)risico's worden door de natuur getemperd. Zo worden kwetsbare kusten beschermd door begroeiende duinengordels, voorkomen meanders overstromingen in woongebieden en spelen planten een belangrijke rol in het voorkomen van erosie. De ecosystemen regelen processen die het leven op aarde mogelijk maken. Ze zorgen voor zuiver water, zetten zonne-energie om in biomassa (= plantenmateriaal). Ze regelen de luchtkwaliteit en het klimaat. Ze verbeteren de bodemvruchtbaarheid en regelen de recyclage van nutriënten. Planten, dieren maar ook eencelligen liggen aan de basis van talrijke industriële processen en leveren ons voedsel, brandstof, vezels en geneesmiddelen. Maar een hoge biodiversiteit heeft ook een eigen schoonheid. Een gebied met veel soorten, enkele zeer zeldzame soorten of een bijzonder ecosysteem heeft voor heel wat mensen een bijzondere aantrekkingskracht. Recreatie en toerisme spelen hier trouwens vaak op in.

Je kan je natuurlijk afvragen of het verdwijnen van een bepaalde plant, een bepaald dier of een bepaalde genetische variant een groot probleem is. Die vraag kunnen we niet met een eenvoudig ja of nee beantwoorden. Het blijft namelijk koffiedik kijken hoe de dingen er binnen honderd, duizend of een miljoen jaar zullen uitzien. Wat we wel zeker weten is dat de dingen veranderen.

Het klimaat verandert in de loop der tijden. Er verschijnen nieuwe ziektes (MKZ, vogelgriep, blauwtong) of er doen zich catastrofes voor (overstromingen, vulkaanuitbarstingen, milieurampen). Daardoor verdwijnen soorten uit een gebied en komt er plaats vrij die andere soorten kunnen innemen. Op zich is daar niets mis mee ... zolang het aantal soorten en ecosystemen groot genoeg blijft. De veranderingen zijn immers niet altijd voorspelbaar. We weten dus ook niet welke soort of variant op een bepaald moment het gepaste antwoord op die **onvoorziene veranderingen** zal bieden! Een groot aantal varianten in de natuur verhoogt echter de kans dat we het juiste antwoord in huis hebben. Landbouwers zijn vertrouwd met dit probleem. Nieuwe ziektes of klimaatsomstandigheden vereisen resistente/aangepaste varianten.

Biodiversiteit behouden is dus investeren in de (onze!) toekomst. Biodiversiteit behouden betekent vooral dat we verstandig met onze natuurlijke hulpbronnen moeten omspringen. Duurzaam dus.

Duurzaam gebruik

In het Verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit (1992) wordt **duurzaam gebruik** als volgt gedefinieerd.

Het gebruik van bestanddelen van de biologische diversiteit op een wijze en in een tempo die niet leiden tot achteruitgang van de biologische diversiteit op de lange termijn, aldus in stand houdend het vermogen daarvan om te voorzien in de behoeften en te beantwoorden aan de verwachtingen van huidige en toekomstige generaties.

Net als andere soorten hebben mensen behoeften. Wij verwachten een kwaliteitsvol en waardig leven te leiden. Bovendien hebben ook de volgende generaties – onze kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen - recht op een dergelijk leven. Dit kan enkel als we de draagkracht – de grens van wat de natuur aan kan - respecteren. Natuur vernieuwt zich weliswaar, maar daar is tijd en plaats voor nodig.

Bij het zoeken naar een duurzame oplossing, houd je rekening met zowel **ecologische**, **economische** als **socio-culturele** aspecten. Die drie aspecten zijn **geen tegengestelden**. Ze beïnvloeden elkaar en ze kunnen met elkaar in conflict komen. Een duurzame oplossing is echter zowel ecologisch, als economisch, als socio-cultureel in orde. Een beheersmaatregel is enkel duurzaam als hij betaalbaar is. Als de mondige burger besluit dat een kippenei slechts zoveel gram dioxine mag bevatten, dan zal de bedrijfsleider zich hierbij moeten neerleggen. Een mooi park in de buurt van je bedrijf kan de productiviteit van je werknemers verbeteren, maar dan moet je wel de nodige ruimte voorzien. En zo kunnen we nog heel wat voorbeelden geven.

1.4 Europese verdragen en initiatieven

Op volgende weblink vind je een overzicht van alle Europese verdragen en richtlijnen die met het behoud van de biodiversiteit te maken hebben: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s15006.htm>.

De internationale verdragen werden in Europa vooral in de **vogelrichtlijn (1979)** en de **habitatrichtlijn (1992)** verankerd. Deze richtlijnen vormen tevens het kader waarbinnen de voorzieningen van het **verdrag van Bern (1981)** worden toegepast. De habitat- en vogelrichtlijn verschaffen bovendien het kader voor de oprichting van een Europees ecologisch netwerk, **Natura 2000 (1992)**.

Het **verdrag van Bonn (1982)** of het “Verdrag inzake de bescherming van migrerende wilde diersoorten”, dat in 1998 aangepast werd, regelt de bescherming van migrerende dieren die minstens een deel van hun levenscyclus in Europa doorbrengen. Dit verdrag mondde uit in een aantal andere verdragen die de bescherming van specifieke soortgroepen regelt.

In 2001 te Gothenburg bleek echter dat er vooral nood was aan concrete doelstellingen. Dit mondde in 2002 uit in “Het 6de milieuactieprogramma van de Europese Gemeenschap (Milieu 2010: Onze toekomst, onze keuze)”. In 2004 werd de “2010 doelstelling” herbevestigd te Malahide en werd tevens in de schoot van het IUCN het “**Countdown 2010-initiatief**” opgestart (www.countdown2010.net). Dit is een Europese oproep aan iedereen om de handen in elkaar te slaan om de achteruitgang van planten en dieren te helpen stoppen. Geen ronkende verklaringen meer, maar concrete doelstellingen en acties. De provincie Limburg en de Limburgse regionale landschappen zijn allen partner van dit initiatief.

1.5 België en Vlaanderen

België ondertekende heel wat internationale en Europese verdragen. Dat verplicht België ertoe de inhoud van deze verdragen in nationale wetgeving om te zetten. België is evenwel een federale staat, waarbij een hele reeks bevoegdheden zijn toegewezen aan de gewesten. Dit is ondermeer het geval voor natuurbehoud. De gemaakte beloftes moeten dus in de Vlaamse decreten en besluiten verankerd worden.

De belangrijkste Vlaamse decreten zijn het **natuurdecreet** en het **bosdecreet**. Belangrijke initiatieven zijn het creëren van natuurreservaten (natuurdecreet), het creëren van een ecologisch netwerk (cf. VEN-afbakening, natuurdecreet), het stimuleren van duurzaam gebruik (criteria duurzaam bosbeheer) en de bescherming van een aantal diersoorten (via het KB van 22 september 1980) en plantensoorten (via het KB van 16 februari 1976). Er is echter nog heel wat werk aan de winkel, aangezien veel decreten nog niet volledig naar uitvoeringsbesluiten werden vertaald. Dit betekent dat op dit moment niet duidelijk is hoe ze toegepast moeten worden.

De aanpak die bij het opstellen van de Vlaamse decreten gebruikt werd, een zeer sterk gestuurde top-down benadering met een beperkt aantal belangengroepen, heeft niet altijd het gewenste resultaat opgeleverd. Onze milieu- en natuurwetgeving is zeer complex. Ze is bovendien over verschillende beleidsniveaus en beleidsdomeinen versnipperd. Een slechte zaak voor de natuur, want erg transparant kan je ze niet noemen. Het Vlaamse gewest kiest momenteel echter steeds vaker voor inspraakmodellen, waarbij een zo ruim mogelijke groep belanghebbenden (stakeholders) geraadpleegd wordt. Dat is alvast een stap in de goede richting.

In tabel 1.2 geven we een overzicht van hoe België zijn afspraken in nationale wetgeving heeft gegoten.

Verdrag	België/Vlaanderen
Verdrag inzake het behoud van de biodiversiteit	Decreet van 19 maart 1996 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake biologische diversiteit en van de bijlagen I en II, gedaan te Rio de Janeiro op 5 juni 1992" (BS 24/5/96)
Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde uitheemse dieren en planten (CITES)	Ondertekend door België in 1983, van toepassing in België sinds 1984.
RAMSAR	Ondertekend door België op 5 juni 1992
World heritage convention (WHC)	Ondertekend door België in 1996
Verdrag van Bern – ‘Verdrag inzake behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu’	Wet van 20 april 1989 houdende goedkeuring van het verdrag inzake behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijke leefmilieu in Europa en van de Bijlagen, I, II, III en IV, opgemaakt te Bern op 19 september 1979 (BS 29/12/90, Bijlage I gewijzigd in BS 15/6/91)
Verdrag van Bonn – ‘Verdrag over de bescherming van migrerende wilde diersoorten’	Wet van 27 april 1990 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake bescherming van trekkende wilde diersoorten en van de Bijlagen I en II, opgemaakt te Bonn op 23 juni 1979 (BS 29/12/90)
Habitatrichtlijn(1992)/Vogelrichtlijn (1979)/Natura2000/ Ramsar Conventie	Decreet van 19 juli 2002 houdende wijziging van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, van het bosdecreet van 13 juni 1990, van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, van het decreet van 21 december 1988 houdende oprichting van de Vlaamse Landmaatschappij, van de wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van wet zoals aangevuld door de wet van 11 augustus 1978 houdende bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse gewest, van het decreet van 23 januari 1991 inzake de bescherming van het leefmilieu tegen de verontreiniging door meststoffen en van de wet betreffende de politie over het wegverkeer, gecoördineerd bij KB van 16 maart 1968 (BS 31/10/02)

Tabel 1.2 Overzicht van de wijze waarop de internationale verdragen in de Belgische of Vlaamse wetgeving verankerd werden.

1.6 Limburg

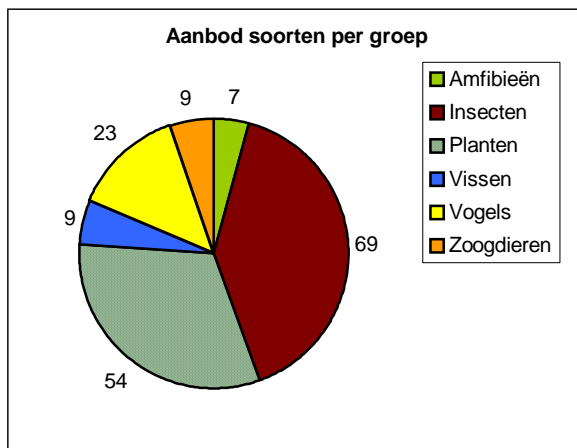
De provincie Limburg voert sinds 1991 een soortgericht natuurbeleid, vooral via de werking van de Limburgse Koepel voor Natuurstudie (LIKONA), die zich bezighoudt met het bestuderen van de Limburgse flora en fauna, het publiceren van de onderzoeksresultaten en het opzetten van opleidingen voor mensen die zich voor natuur interesseren. Al die kennis wil de provincie nu in praktijk omzetten. In haar "Milieubeleidsplan provincie Limburg 2004-2008" engageert de provincie zich in project 3 "Soortgericht Natuurbeleid" om de typisch Limburgse soorten te behouden en te versterken. Het GALS-project is een van de manieren waarop de provincie haar beloftes nakomt. Het bijzondere aan Limburg is dat een aantal van de nodige overlegplatforms hier al meer dan tien jaar bestaat.

De Limburgse regionale landschappen hebben in dit project ook een belangrijke rol te spelen. Ze hebben de nodige flexibiliteit en slagkracht om opdrachten snel uit te voeren en zijn een belangrijke schakel naar de gemeenten.

1.7 Limburgse soorten

In 2003 gaf de provincie Limburg het INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek) de opdracht te onderzoeken welke soorten typisch zijn voor de provincie Limburg. Die selectie gebeurde op basis van gegevens die o.a. door de vrijwilligers van LIKONA verzameld werden.

Een 'typisch Limburgse soort' is een soort waarvan minstens 33% van de bezette Vlaamse IFBL- of UTM-hokken in Limburg liggen en die de status 'met uitsterven bedreigd', 'bedreigd' of 'kwetsbaar' heeft op een Vlaamse Rode Lijst (Colazzo & Bauwens, 2003). Soorten dus die voornamelijk of zelfs uitsluitend in de provincie Limburg gevonden worden. In totaal werden 171 soorten - verdeeld over zes groepen - als typisch voor Limburg geïdentificeerd.

Figuur 1.1 Verdeling van de Limburgse soorten over de verschillende groepen.

1.8 Het project

Doelstelling

De hoofddoelstelling van het GALS-project is het behouden en waar mogelijk versterken van de typisch Limburgse soorten. Dit project wil de nodige overlegstructuren opzetten om samen met alle betrokkenen in de gemeenten tot een goede taakverdeling te komen. De acties kunnen zo efficiënt aangepakt worden.

Onze partners zijn op de eerste plaats de gemeenten. Maar ook andere organisaties die met natuur bezig zijn (bijvoorbeeld terreinbeherende organisaties, VLM, Agentschap voor Natuur en Bos, cel NTMB) vragen we een handje toe te steken. We hebben eveneens de ambitie mensen uit andere beleidsdomeinen - zoals landbouw, industrie en KMO, ruimtelijke ordening, toerisme - bij het natuurbehoud te betrekken. Planten en dieren respecteren immers geen grenzen. Het projectbureau speelt hier een belangrijke rol als facilitator en moderator.

Via de adoptie van een soort willen we de betrokkenheid van de inwoners van de gemeente bij de bescherming van de soort, zijn/haar leefgebied en de natuur in zijn algemeenheid verhogen. Een dier of plant adopteren spreekt immers tot de verbeelding. We streven ernaar dat de inwoners van de gemeenten de soort als een deel van hun eigen streekidentiteit gaan beschouwen (cf. een "streekproduct"). Via het verhaal van deze soort geven we de Countdown 2010-doelstelling een concrete invulling. Het project laat zien dat een gemeente en de bevolking door kleine maatregelen wel degelijk een verschil kunnen maken voor de geadopteerde soort.

De acties zullen tevens aantonen dat mooie natuur inkomsten kan genereren voor de inwoners van de gemeente (via o.a. recreatie, educatie) en de kwaliteit van de leefomgeving zal verhogen. Dit laatste kan onrechtstreeks ook tot verhoogde inkomsten leiden (vb. via een stijging van de grondprijzen, een betere vermarktbaarheid van streekproducten, een verbetering van de gezondheid).

Dit alles moet uitmonden in een effectief soortgericht natuurbeleid dat door alle inwoners van de gemeente gedragen wordt.

In 2010 evalueren we of deze doelstellingen bereikt zijn. Dit project moet tot een toename van de geadopteerde soort en een grotere betrokkenheid van de bevolking leiden.

Werkingsstructuur

Het project wordt uitgevoerd door een projectbureau dat bestaat uit een projectcoördinator, een administratieve kracht en vier projectpromotoren. De vier projectpromotoren werken vanuit de regionale landschappen en vormen de schakel met de gemeenten. De coördinator en de administratieve medewerkster hebben hun werkplaats op het Provinciaal Natuurcentrum van de provincie. Het dagelijks bestuur – de gedeputeerde van leefmilieu, de directeurs van de regionale landschappen en het provinciaal natuurcentrum – controleert en keurt de handelingen van het projectbureau goed.

Daarnaast zijn er nog twee adviesgroepen.

- Het begeleidingscomité bestaat uit personen met technisch-wetenschappelijke deskundigheid. Dit zijn mensen van LIKONA, vertegenwoordigers van terreinbeherende organisaties, het Agentschap voor Natuur en Bos, de Vlaamse Landmaatschappij, vertegenwoordigers van het INBO en academici. Zij geven technisch-wetenschappelijk advies. Zo kreeg het begeleidingcomité de vraag voorgelegd of de soorten die door een bepaalde gemeente voor adoptie voorgesteld werden, ecologisch relevant waren. Ze gaven ook suggesties omtrent de inhoud van de actieplannen.
- De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeentebesturen, de toeristische sector, terreinbeherende verenigingen en natuurbeherende overheden. Ze evalueren de methoden die in het project gebruikt worden en geven suggesties voor eventuele bijsturing. Ze fungeren tevens als doorgeefluik naar de andere mensen in de gemeente die bij het soortgericht beleid betrokken zijn.

Methode

We vroegen alle Limburgse gemeenten een typisch Limburgse soort te adopteren. Een “foster-parents plan” voor onze planten en dieren zeg maar. Niet zo maar een soort maar een soort die nood heeft aan bescherming. Een soort die de gemeente kan beschermen en een soort waarmee de gemeente zich kan identificeren.

Geen eenvoudige opdracht. We hebben de gemeente en inwoners dan ook zo snel mogelijk bij de keuze betrokken. Zo werd de schat aan natuurkennis bij de plaatselijke bevolking en besturen ten volle meegenomen in het project.

We vonden zelfs een heuse “Gemeentelijke Soortentabel” uit, een tabel waarin per gemeente alle Limburgse soorten (Colazzo & Bauwens, 2003) opgelijst werden (zie bijlage 1). Elk van die soorten kreeg a.d.h.v. negen criteria punten. Die criteria waren heel verschillend en zorgden dan ook voor heel wat discussie. Deze criteria staan in de linkerkolom van de tabel in bijlage 1. Per soort werden al die punten opgeteld zodat per soort een score berekend kon worden. Die scores staan in de laatste rij van de tabel in bijlage 1.

Op basis van deze tabel bepaalde elke gemeente welke soort(en) het meest in aanmerking kwam(en) voor adoptie. In vele gevallen waren dit de soorten met de hoogste score. Als geen enkele andere gemeente geïnteresseerd was in de gekozen soort, werd deze aan de gemeente toegewezen.

Als bleek dat een zelfde soort in meerdere gemeenten op de eerste plaats stond, gaf het begeleidingscomité een advies waarin kort werd aangegeven in welke gemeente een adoptie de meeste mogelijkheden bood. Ze suggereerden ook alternatieve soorten. Dit advies werd dan aan de verschillende gemeenten voorgelegd, waarna samen met de gemeente naar een oplossing gezocht werd. De gemeente bepaalde echter finaal zelf of ze mee in het project stapte en welke soort ze adopteerde. Het engagement van de gemeente werd via een intentieverklaring, die op het college van burgemeester en schepenen werd goedgekeurd, vastgelegd. Deze procedure werd geëvalueerd (Lemmens, 2007).

Voor de geadopteerde soort werd vervolgens een actieplan opgesteld. Dat hou je momenteel in je handen. Dit plan kwam via een participatieve methode tot stand. Participatie is een evenwichtsoefening tussen ondersteuning en respect voor de kennis en inbreng van lokale partners. Een belangrijke taak voor de provincie en de regionale landschappen. De lokale besturen zijn goed geplaatst om die afspraken naar concrete acties op hun grondgebied te vertalen.

Het actieplan bevat een ecologisch luik waarin een aantal acties die de soort ten goede komt wordt uitgewerkt. We streven niet naar volledigheid maar geven eerder een aantal suggesties. Hierbij besteden we vooral aandacht aan de rol die de gemeente in het soortgerichte natuurbehoud kan spelen. Welke acties kan een gemeente zelf uitvoeren of hoe kan de gemeente initiatieven van bewoners ondersteunen of zelfs stimuleren (via bijvoorbeeld subsidiereglementen of het verstrekken van informatie). We besteden eveneens aandacht aan de instrumenten waar de gemeente over kan beschikken (beheersovereenkomsten, samenwerkingsovereenkomst, VLM-subsidies).

Daarnaast is er een luik sensibilisatie en educatie. De gemeente is immers een belangrijke schakel naar de lokale bevolking en kan hier een sleutelrol spelen. De gemeenten hebben eveneens heel wat ervaring in huis inzake communicatie naar de lokale bevolking. Die ervaring willen we gebruiken.

Omdat we willen weten of we onze doelstellingen bereiken, is er eveneens een luik monitoring. In dit onderdeel beschrijven we methoden om na te gaan of de soort er al dan niet op vooruit is gegaan (meer vindplaatsen, meer geschikt leefgebied). We zullen ook nagaan welke en hoeveel acties de gemeente op het getouw heeft gezet om de geadopteerde soort te helpen.

Via het principe van “hart-hoofd-hand” willen we een positieve spiraal starten en steeds meer mensen betrekken bij de bescherming van hun Limburgse soort. Pas als je mensen in contact brengt met hun geadopteerde soort en het landschap waarin zij leeft, gaan ze de soort in hun **hart** dragen. Mensen die de soort in hun hart dragen, willen er meer over weten: waarom is die zo speciaal? Wat kunnen we ervoor doen? In ons **hoofd** verzamelen we kennis, weetjes en ideeën om de soort te beschermen. En dan kunnen we tot actie overgaan. Mensen die zich betrokken voelen bij de soort, willen hier **zorg** voor dragen en de handen uit de mouwen steken.

Financiering

Dit adoptieproject maakt deel uit van een groter geheel, namelijk het Doelstelling 2-programma van de Europese Commissie. Het Doelstelling 2-programma houdt in dat aan achterstandsregio's middelen worden toegekend via het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Grote delen van Limburg zijn als Doelstelling 2-regio aangeduid. De provincie Limburg voorzag bovendien in haar begroting een extra budget om ook in niet Doelstelling 2-gebieden aan de slag te kunnen gaan, zodat het project gebiedsdekkend werd.

Eén van de doelstellingen van het GALS-project is de promotie van de typisch Limburgse identiteit via de adoptiesoort.

Een recente studie, die “Birdlife International” uitvoerde voor de EU, toont aan dat een aantrekkelijke natuur en leefomgeving voor nieuwe werkgelegenheid kan zorgen. Via de promotie van de eigen streekidentiteit (branding) kan er een markt voor streekproducten gecreëerd worden, die bij de lokale horeca verkocht worden. Europeanen zijn bovendien bereid heel wat geld neer te tellen om een zeldzame of interessante soort te zien (vb. vogelkijken). Mits een goede planning kunnen de inkomsten dienen voor het beheer van de natuurgebieden en de uitwerking van een duurzaam toerisme. Hierbij kunnen sociaal kwetsbare groepen ingezet worden. Voldoende open ruimte heeft ook een positieve invloed op de volksgezondheid (vb. meer beweging = minder problemen met zwaarlijvigheid/minder problemen met stress).

Deze relatie “natuur als troef voor meer werkgelegenheid” is de insteek die gebruikt werd om deze steun van Europa te bekomen (provincie Limburg, Internationale samenwerking, 2006). Zestig procent van de financiering komt van de provincie Limburg en veertig procent van Europa.

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

2 Jeneverbes

2 Jeneverbes

2.1 Motivatie voor de soortkeuze

In de gemeentelijke soortentabel van As heeft de jeneverbess de hoogste score. Het Heiderbos in As is de enige locatie in Vlaanderen waar je nog een groot jeneverbessenstruweel vindt. Hier staan nog 7000 jeneverbessen, terwijl het op andere locaties varieert van 1 struik tot 663 struiken. Jeneverbes, het Heiderbos en As worden meestal in één adem vernoemd. Dit Heiderbos is eigendom van de gemeente As en verhuurd aan het Agentschap voor Natuur en Bos, die dit gebied beheren in functie van de jeneverbess. Tevens wil de gemeente de inwoners van As ervan bewust maken dat de jeneverbess een typische soort van As is waar ze trots op kunnen zijn.

2.2 Beschrijving van de jeneverbess

Dit hoofdstuk is gebaseerd op Adriaenssens, Baeten, Crabbe & Verheyen (2006), Vermeulen (2006), Van Landuyt et al. (2006).

Kenmerken

De jeneverbess is naast taxus onze enige inheemse naaldhoutsoort. Ze behoort tot de cipresfamilie. Het is een diepwortelende, altijd groene struik of kleine boom met een dichte kroon en schuin opstaande takken.

De jeneverbess kan verschillende vormen aannemen

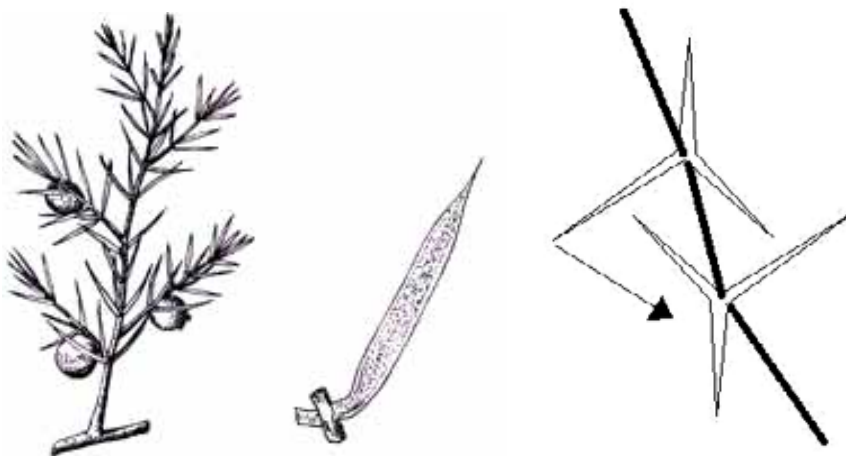
- de zuilvorm met steil opgaande zijtakken langs de hoofdstam en niet teruggebogen takken aan de toppen
- de struikvorm, een vrij steile maar veel breder wordende struik zonder duidelijke hoofdstam
- de liggende vorm, een laag blijvende struik met horizontaal lopende takken en neerbuigende toppen

De schors is roodbruin en bladdert bij oudere bomen in lange repen af. De bladeren (naalden) zijn naaldevormig, stekelig, blauwgroen en ongeveer 10 tot 15 mm lang. De bovenzijde is dof en goetvormig, de onderzijde is glanzend en gekield. De naalden staan in kransen van drie aan zeskantige takken en blijven twee jaar zitten.

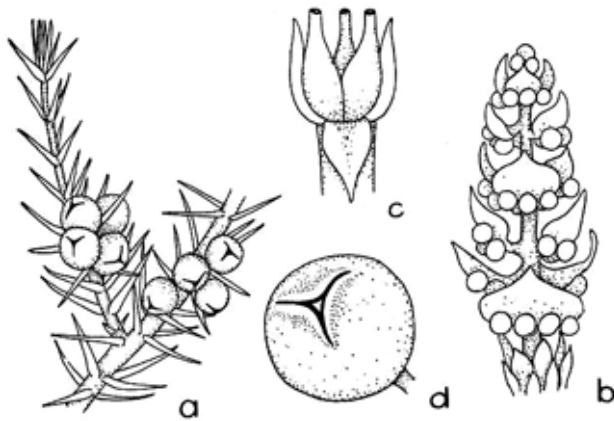
De jeneverbess is tweehuizig, dat wil zeggen dat er zowel mannelijke als vrouwelijke struiken zijn. De jeneverbess bloeit in mei-juni met weinig opvallende groen-gele bloemen. De mannelijke bloeiwijze vormt het stuifmeel. De vrouwelijke bloeiwijze vormt de zaden die omvat zijn door vlezige schubben. Deze vlezige schubben vergroeiën tot een schijnbes (eigenlijk is het een kegel met vlezige schubben).

Figuur 2.1 Morfologische kenmerken van de jeneverbess. 1=mannelijke bloesem, 2+3=stamdraden,; 4=vrouwelijke kegel, 5=idem in overlangse doorsnede, met zaadknop, 6=rijpe kegel, 7=doorgesneden kegel met 3 zaden met talrijke harsreservoirs, 8+9=longitudinale doorsnede.

Figuur 2.2 Takje – detail van een naald – naalden in kransen van drie aan een zeskantige tak.

Figuur 2.3 a) tak met kegelbessen b) ♂ bloeiwijze c) ♀ bloeiwijze d) kegelbes.

Leefgebied

In Vlaanderen komt jeneverbes voornamelijk voor in droge heideterreinen op zandige, zure bodem waar de soort in optimale omstandigheden heuse jeneverbesstruwelen kan vormen. Op een aantal locaties is ze echter ook op natte, zure veenbodems gevonden (Burny 1985). In Wallonië vind je ook jeneverbes op droge kalkhellingen. Jeneverbes staat optimaal op locaties met een voldoende aandeel aan open pionierssituaties die nodig zijn voor de kieming van de zaden. Dat is onder meer het geval in heidegebieden met plekken open zand (bv. stuifduinen) en terreinen die een voldoende hoge begrazingsdruk kennen. De struiken staan voornamelijk op open, lichtrijke standplaatsen, maar exemplaren die door bos overgroeid worden, kunnen nog lang overleven voor ze definitief afsterven. Op de meeste vindplaatsen in Vlaanderen staat de soort niet meer in optimale omstandigheden.

Levenscyclus

Vrouwelijke struiken bloeien pas vanaf het tiende jaar, mannelijke struiken al vanaf het vijfde jaar. De ontwikkeling van de kegels duurt 3 jaar. De kegels bevatten 1 tot 5 zaden, maar meestal 3. De hoeveelheid geproduceerd zaad zou voldoende moeten zijn om de populaties in stand te houden. Maar de kwaliteit van het zaad is zeer slecht (> 95% is niet kiemkrachtig). Op hoge leeftijd neemt bovendien de zaadproductie af en neemt het aantal vruchten zonder zaad toe.

De verspreiding van de zaden gebeurt via de zwaartkracht (vallen gewoon op de grond naast de moederstruik), via water (bv. een zware regenbui) en via vogels.

Over de optimale omstandigheden die leiden tot de kieming van de zaden is weinig bekend. Wel weet men dat de zaden een periode met koudebehandeling vereisen, gevolgd door een rijpingsperiode bij ongeveer 5°C. Belangrijk is ook dat de zaden bedolven zijn onder zand of steentjes, anders worden ze opgegeten of vriezen ze dood. De geschikte omstandigheden voor de kieming van zaden bestaat uit een combinatie van factoren, die vaak slechts korte tijd aanwezig zijn. Naakte bodem of zeer korte grasvegetaties, aanwezigheid van stenen, losse bodemstructuur zijn allemaal factoren die in de literatuur genoemd worden. Het graasregime is een andere complexe factor. Een fase van sterke afname in de begrazing of het helemaal wegvallen van begrazing, geeft zaden de kans om te kiemen en zaailingen om te groeien.

In oudere jeneverbesbestanden vindt er vaker een vegetatieve vermeerdering plaats. Grote, oude struiken vallen uiteen, waarbij takken de grond raken en wortelen. Dit zorgt er voor dat delen van een struweel genetisch identiek zijn.

Jeneverbesstruwelen op arme zandgronden vormen een successiestadium tussen struikheide en eikenberkenbos.

Bedreigingen

Het vroegere landgebruik in de Kempen zorgde voor de ideale omstandigheden voor kieming en vestiging van de jeneverbes. Zowel kappen als maaien van de heide zorgde over grote oppervlakten voor een jonge en lage heidevegetatie. Zowel de openheid van de vegetatie als het bestaan van bodemdynamiek (stuivend zand) gaf over grote oppervlakten geschikte milieucondities voor de kieming en vestiging van jeneverbes. Deze landbouwgebruiken verdwenen, en grote oppervlakten heide werden bebost met naaldhout of ontgonnen als landbouwgrond (kunstmest deed zijn intrede). Hierdoor nam het oppervlakte geschikt habitat voor de jeneverbes drastisch af.

Daarnaast is het beheer en de toestand van de nog bestaande heiderelicten niet vergelijkbaar met de situatie van zo'n 100 jaar geleden.

De laatste grote expansie van jeneverbessen in Vlaanderen heeft zich zo'n 30 tot 50 jaar geleden voorgedaan. Dit leidt tot oude, vergrijsde populaties op de dag van vandaag.

Een ander probleem is de natuurlijke verjonging die bijna niet optreedt. Dit komt door de lage kiemkracht van het zaad en de afname van de zaadproductie bij oudere struiken.

Verspreiding

De jeneverbes komt voor in alle koude en gematigde streken van het noordelijk halfrond.

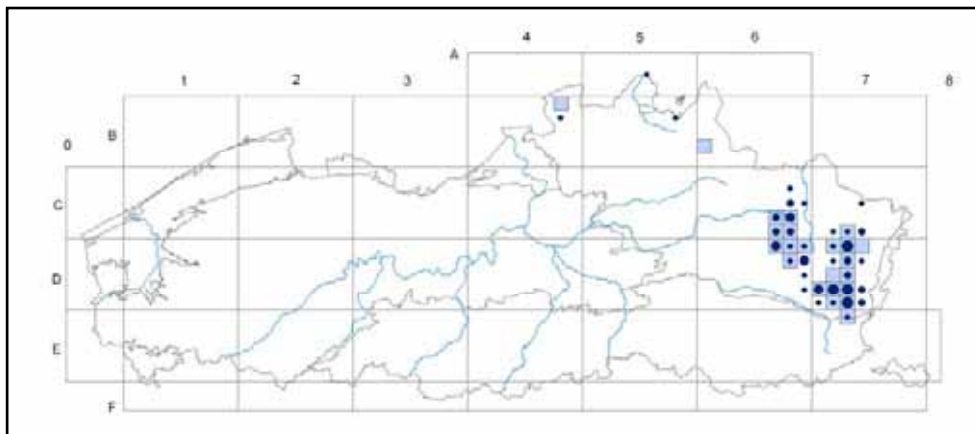
Europa

In Europa komt de soort voor in het gehele Atlantische en continentale gebied en van de boreale gebieden tot de bergen van het Mediterrane gebied. De zuidelijk gelegen verspreidingsgebieden bevinden zich op wat grotere hoogte. De jeneverbes komt alleen in zeer koude klimaten (arctisch) en zeer warme (zoals het mediterrane laagland) klimaten niet voor.

België

In Wallonië komt de soort voor in de Hoge Ardennen, in de kalkrijke delen van de Ardennen, de Famenne, en in de streek tussen Samber en Maas.

In Vlaanderen komt de jeneverbes uitsluitend voor in de Kempen en voornamelijk op het Kempens Plateau.

Figuur 2.4 Verspreiding van de jeneverbes in Vlaanderen (Van Landuyt et al. 2006).

Status

Op de Vlaamse Rode Lijst staat de jeneverbes genoteerd als “kwetsbaar”. Het Europese habitatype “Juniperus communis-formaties in heidevelden of op kalkgrasland” is opgenomen in Bijlage I van de habitatrichtlijn.

Beschermingslijst	status
IUCN	Niet bedreigd
Habitatrichtlijn	Bijlage I
Rode Lijst Vlaanderen	Zeldzaam

Tabel 2.1 Beschermingsstatus van jeneverbes.

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

3 Toestand in de gemeente

3 Toestand in de gemeente

3.1 Beschrijving / situering van de gemeente

Het landschap in As wordt gedomineerd door de Bosbeekvallei in het noorden van de gemeente. De Bosbeek vormt voor een belangrijke deel de grens met Opglabbeek, hoewel het brongebied, dat door mijnverzakkingen hydrologische erg verstoord is, volledig in de gemeente gelegen is.

De Bosbeekvallei is een asymmetrisch beekdal, waarbij de steilste oever ten zuiden van de beek en dus in As gesitueerd is. Vanaf Niel-bij-As is de valleiflank steil en droog, met enkele markante droogdalen, loodrecht op de vallei. Meest uitgesproken droogdal met grote ecologische en landschappelijke waarde is de 'Kalehaag', met oude haagbeuken.

De heide (mét jeneverbessen!) die kenmerkend was voor deze droge valleiflank is nagenoeg volledig vervangen door naaldbos en akkers. Enkel langs berm en ter hoogte van de Kaleberg zijn nog enkele heiderelicten aanwezig die evenwel sterk door verbossing bedreigd zijn.

Het zuidelijk en westelijke deel van de gemeente As is droger en behoort tot de Hoge Kempen. De ondergrond is kiezelig en in kleinere heiderelicten en langs schrale berm is de rode dopheide opvallend aanwezig.

Drie grote entiteiten zijn te onderscheiden.

Driebanken, Bosheide en Ruwmortelven

Dit zijn de meest noordelijke uitlopers van het Nationaal Park Hoge Kempen. Spijts de dominantie van eenvormige naalduutaanplantingen bevinden zich hier betekenisvolle natuurelementen (heiderelicten, eikenhakhoutstoven,..) met als top een te zeer door bos ingesloten Ruwmortelven (rijke libellenfauna). De N-75 is verantwoordelijk voor een ernstige versnippering van dit gebied.

Ruwmortelsheide

De Ruwmortelsheide vormt samen met het in de buurgemeente Opoeteren (Dorne) gelegen Dorerheide een afwisselend landschap dat zacht afhelt in de richting van de Bosbeekvallei. Weinig herinnert nog aan het oorspronkelijke heidelandschap. Door de relatief recente landbouwontginning in de eerste helft van de 20ste eeuw zijn de landbouwkavels groot en eenvormig. Ze vormen een mozaïek met verspreid gelegen bosaanplantingen.

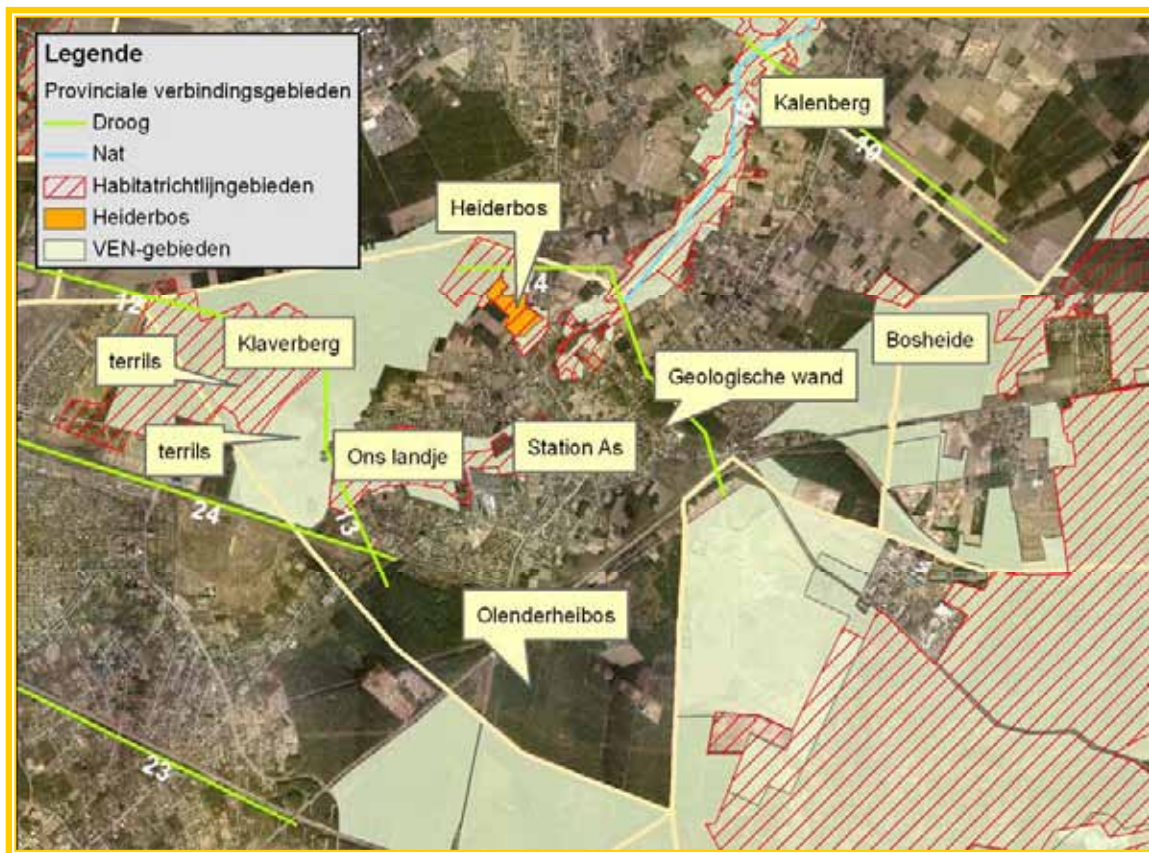
Opmerkelijk landschapselement is de Heulkensweg, een holle weg op de locatie van een droogdal.

Klaverberg

Dit is een bos- en natuurgebied van internationaal belang dat gedeeld wordt met de buurgemeenten Genk en Opglabbeek. Het voor Vlaanderen unieke natuurreservaat 'Heiderbos' met zijn *jeneverbesstruweel* maakt hier deel van uit.

Naast de alom aanwezige naalduutaanplantingen, bevinden zich verspreid enkele heiderelicten en wintereikstoven. De mijnsteenbergh van Waterschei, met haar kenmerkend landschap en uitzonderlijk biotoop, situeert zich deels in dit gebied.

Het Heiderbos maakt deel uit van een groot VEN- en habitatrictlijngebied (Opplabbekerzavel – Klaverberg). De droge provinciale natuurverbindingen lopen van Opplabbekerzavel-Klaverberg naar bosgebied in het Zuiden van As.

Figuur 3.1 Overzicht van de Ven- en habitatrictlijngebieden, de provinciale verbindingengebieden en de locatie van Heiderbos in As.

3.2 De jeneverbes

Huidige verspreiding in de gemeente As

In As komt de jeneverbes voor in het Heiderbos. Het betreft hier een jeneverbesstruweel van 7000 struiken, het grootste van heel Vlaanderen.

Het natuurreservaat Heiderbos (41 ha) werd in 1970 opgericht om de grootste resterende populatie jeneverbes in Vlaanderen te beschermen. Dit struweel is geconcentreerd in 10 ha heide. De vegetatie in dit struweel behoort tot de droge heidegemeenschappen, met struikheide, rode dopheide, stekelbrem en kruipbrem.

Waarschijnlijk is dit jeneverbesstruweel hier reeds honderden jaren aanwezig. Na WO II is er hier een belangrijke expansie opgetreden. Sinds 1970 wordt er echter een dalende trend in de populatie vastgesteld.

Momenteel vormt het uitblijven van grootschalige spontane verjonging de grootste zorg in het beheer van het Heiderbos. Alhoewel hier nog relatief veel kiemplanten voorkomen in vergelijking met andere populaties, is dit nog ruimschoots onvoldoende om een generatiewissel te garanderen.

Waar er in 1983 (Vanhaeren, 1983) nog geen dode, kwijnende of matig vitale struiken voorkwamen, is in 2005 (Verheyen et al., 2005) het merendeel van de struiken matig vitaal en zijn een behoorlijk aandeel struiken dood of kwijnend; ook het aantal kiemplanten en besdragende struiken is gedaald. Het merendeel van de populatie zit in het volwassen stadium en slechts 36% van de struiken is nog vitaal.

Kansen en problemen

Het grootste probleem momenteel bij de jeneverbes is de verdergaande veroudering van de struiken en het vrijwel ontbreken van natuurlijke verjonging. Hierdoor gaat de soort de laatste decennia enorm achteruit in aantal en in vitaliteit. Indien men deze tendens niet kan ombuigen, staat de jeneverbes over 20 jaar op de rand van uitsterven.

Daarnaast staan een groot aantal jeneverbessen momenteel ook in een ongeschikt habitat, nl. in bos. Drie grotere populaties (waaronder het Heiderbos in As) worden reeds lange tijd beheerd in functie van de jeneverbes. Individuele vrijstelling, bestrijden van competitieve vegetatie en creëren van open grond worden algemeen toegepast. Niettegenstaande deze inspanningen gaat de soort ook hier achteruit.

Voor een natuurlijke verjonging zijn ten eerste goede kiemingsomstandigheden nodig en ten tweede moet er voldoende kiemkrachtig zaad beschikbaar zijn. Uit onderzoek (Adriaenssens, 2006) blijkt dat slechts 5.5% van de zaden kiemkrachtig zijn. Naarmate de struiken ouder worden, neemt de zaadproductie af en verhoogt het aandeel bessen zonder kiemkrachtige zaden. Dit betekent dat in de toekomst de kansen op natuurlijke verjonging verder zullen afnemen.

Stekken van jeneverbes (= vegetatieve voortplanting) lukt wel goed. Het slaagpercentage ligt hier op 70 tot 80%.

Daarnaast zijn de kiemingsomstandigheden in het Heiderbos (en elders) nu anders dan zo'n 100 jaar geleden. Vroeger was zeer open, kale en lage heide met een zeer geringe productie van biomassa algemeen in Limburg. Tegenwoordig is de heide vaak meer gesloten met weinig open zandige plekken door een minder frequent beheer en door stikstofaanrijking (via regen...).

Maaien en plaggen worden aangegeven als goede beheersvormen om open grond voor de kieming van jeneverbes te creëren.

Tevens zou verdroging ook een mogelijke oorzaak zijn van de verminderde vitaliteit van de jeneverbessen in het Heiderbos (Bessemans pers. med.).

3.3 Reeds uitgevoerd

Acties

- Het natuurreserveaat Heiderbos (41 ha) in As werd opgericht in 1970 om de grootste resterende populatie jeneverbes in Vlaanderen te beschermen.

- Het beheer in het Heiderbos staat in functie van de jeneverbes. De toegepaste beheersvormen zijn: kappen van grove den, bestrijden van Amerikaanse vogelkers, maaien van natuurlijke opslag en heide, plaggen van de heide en frezen. Ook werden er jonge gestekte jeneverbessen aangeplant.
- Verjongingsexperimenten (Verheyen et al. 2005) in het Heiderbos leverden geen duidelijke verklaring en geen geschikte oplossing op.

Communicatie

- Communicatie over de jeneverbes bestond steeds uit besprekingen van de resultaten van onderzoeksprojecten. Op de LIKONA-contactdag van 2006 en 2007 was er een voordracht i.v.m. de resultaten van onderzoek over de jeneverbes.

Monitoring en inventarisatie

- Inventarisatie 1981-1983 (Burny, 1985)
 - Alle vindplaatsen van de jeneverbes in Vlaanderen die bekend waren bij het Instituut voor Floristiek van België en Luxemburg en enkele andere bronnen (o.a. Massart, 1912) werden opnieuw bezocht
 - Tellingen van het aantal struiken en kiemplanten in elke kilometerhok
 - Inschatting van de vitaliteit (goed, matig, dood/bijna dood)
 - Noteren of het individu al dan niet besdragend was
 - Vergelijking tussen periode 1981-1983 met de oorspronkelijke gegevens
 - Noteren abiotische condities
- Vanhaeren (1983): inventarisatie in het Heiderbos
- Verheyen (2005): heropnames in het Heiderbos (2003)
- Veldexperiment: Kieming en vestiging bij verschillende beheersregimes (2004)
- Vergelijkend onderzoek van de zaadproductie en de kiemkracht in Noordwest-Europa (Adriaenssens, 2005-2006)
- Verheyen et al (2006): herinventarisaties van de jeneverbes in Limburg in samenwerking met de plantenwerkgroep van LIKONA
 - Methodiek grotendeels analoog aan deze die gebruikt werd in 1981-1983 omwille van de vergelijkbaarheid van resultaten
 - Tellingen van het aantal struiken en kiemplanten in elk kilometehok
 - Inschatting van de vitaliteit met een toegevoegde klasse 'kwijnende individuen (>50% naaldverlies)
 - Aantal besdragende individuen
 - Gegevens m.b.t. de standplaats
 - Aanduiding van beheersopties om maximale kansen te bieden aan natuurlijke verjonging: o.b.v.
 - Gesprek met een jeneverbeskweker
 - Scriptie van Sandy Adriaenssens
 - Data uit een lopend experiment naar de kieming van jeneverbeszaden bij verschillende beheersvormen in het Heiderbos

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de activiteiten die in de gemeente reeds ondernomen werden rond natuur, relevant voor de jeneverbes. Deze activiteiten werden onderverdeeld in terreinacties, communicatie en monitoring.

Actie	reeds voltooide/gekende actie	uitvoerder
Terreinactie	Beheer natuurreservaat Het Heiderbos i.f.v. d e jeneverbes	ANB
	Verjongingsexperiment in het Heiderbos	ANB en K.U.Leuven
Administratieve actie	Gemeente As heeft het Heiderbos verhuurd aan het ANB	Gemeente As en ANB
Communicatie	Besprekingen onderzoeksresultaten	U Gent, LIKONA, ANB
Monitoring	Inventarisatie 1981-1983	Burny (1985)
	Inventarisatie in het Heiderbos 1983	Vanhaeren (1983)
	Heropnames in het Heiderbos 2005	Verheyen et.al. (2005) UGent
	Veldexperiment: Kieming en vestiging bij verschillende beheersregimes 2004	K.U.Leuven en ANB
	Vergelijkend onderzoek van de zaadproductie en de kiemkracht in Noordwest-Europa 2005-2006	Adriaenssens (2005-2006) U. Gent
	Toestand en evolutie (1985-2006) van de jeneverbes in Limburg	Verheyen et al (2006)

Tabel 3.1 Overzicht van reeds ondernomen acties rond natuur.

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

4 Concrete doelstellingen

4 Concrete doelstellingen

4.1 Acties

Met de terreinacties willen we voorkomen dat de jeneverbes uitsterft (ondanks doorgedreven inspanningen is er nog steeds te weinig verjonging om de generatiewissel te garanderen) en bereiken dat er voldoende vitale struiken aanwezig zijn en voldoende natuurlijke verjonging optreedt.

- Het Heiderbos wordt verder beheerd met het oog op natuurlijke verjonging
 - Zorgen voor goede kiemingsomstandigheden: voldoende aandeel open grond
 - Zorgen dat de zaailingen niet weggemaaid worden
 - Vergroten van het areaal droge heide door aangrenzende bossen open te kappen
- Omdat natuurlijke verjonging niet vanzelfsprekend is, worden met het oog op risicospreiding en bij wijze van experiment op andere open stukken in As nieuwe jeneverbessen aangeplant, opgekweekt uit zaad en gestekt van planten van het Heiderbos (autochtoon genetisch materiaal). Vragen die in de toekomst beantwoord kunnen worden
 - Komen deze gezaaide of gestekte struiken tot zaad?
 - Zijn deze zaden kiemkrachtig?
 - Is er natuurlijke verjonging op deze plekken?
 - Wat zijn de factoren die bepalen of er op deze plaatsen wel/geen natuurlijke verjonging optreedt.

4.2 Communicatie

Algemeen: Het draagvlak voor de jeneverbes en natuur in het algemeen wordt vergroot.

De geadopteerde soort 'leeft' in de gemeente.

De doelgroepen (zie hoofdstuk 6)

- kennen de jeneverbes
- begrijpen dat één soort de motor is voor het vergroten van de soortenrijkdom
- doen iets voor de jeneverbes
- zijn trots op 'hun' bijzondere soort

4.3 Monitoring en beheersevaluatie

- Met de monitoring van de soort willen we nagaan hoe de jeneverbes evolueert: neemt de spontane verjonging toe, hoe zit het met de vitaliteit van de struiken, is er een verschil in vitaliteit/bedragende struiken tussen gestekte en uit zaad gekweekte jeneverbessen...
- Tevens willen we nagaan of het draagvlak (politiek, ambtelijk, burgerlijk, middenveld) voor de jeneverbes en voor natuurbehoud in het algemeen vergroot.

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

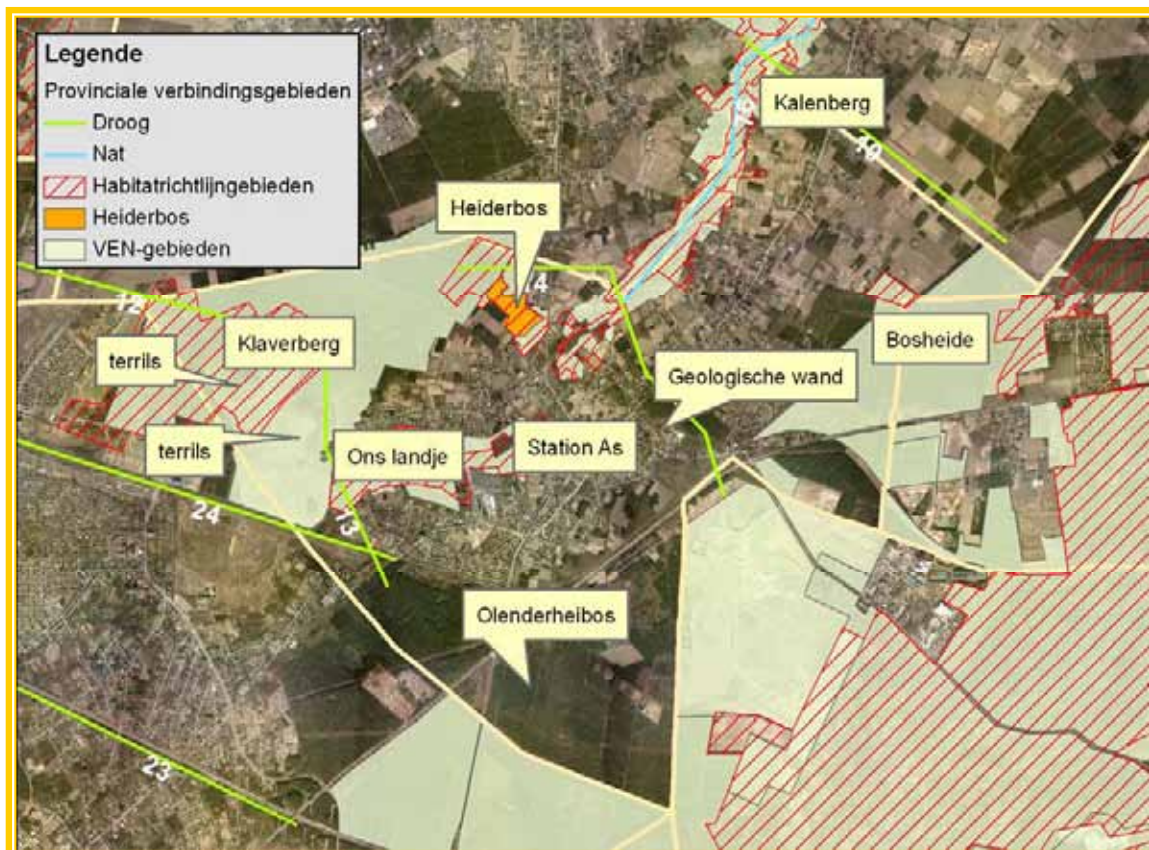
5 Acties

5 Acties

5.1 Acties op het terrein

De acties op het terrein gebeuren best op 4 niveaus

- Optimaal beheer van de terreinen waarop jeneverbes voorkomt
- Herintroductie van jeneverbes op geschikte terreinen
- Vergroten van het geschikt areaal rondom de terreinen waar nu reeds jeneverbes staat
- Verbinden van de huidige terreinen met de nieuwe terreinen door gerichte inrichting en beheer van de mogelijke verbindingen

Figuur 5.1 Situering van de verschillende locaties waar terreinacties kunnen plaatsvinden.

5.1.1 Optimaal beheer van het terrein waarop jeneverbes voorkomt: Heiderbos

Het beheer in het Heiderbos gebeurt door het ANB en staat volledig in het teken van de jeneverbes. De beheersmaatregelen zijn

- Verbossing tegen gaan door het kappen van grove den en het bestrijden van Amerikaanse vogelkers.

- Zorgen voor jonge en open heide door te maaien en te plaggen. Voor deze werken worden uitgevoerd, worden eerst de kiemplantjes aangeduid zodat deze zeker niet weggemaaid worden. In Verheyen et al. (2006) wordt aangegeven dat een hoger aandeel open grond wenselijk is. Dit kan bereikt worden via een frequenter maai- en plagbeheer. Frequent maaien en/of plaggen (elke 2 tot 3 jaar) zorgt voor een hoger aandeel open grond en zanddynamiek die nodig is voor de kieming van jeneverbes. Vleksgewijs, frequent maaien rond groepen besdragende struiken, aangevuld met lokaal plaggen rond deze struiken zouden goede kiemingsomstandigheden geven. Frezen of een andere diepe bodembewerking is absoluut af te raden omdat deze beheersvorm vergrassing in de hand werkt en de wortels van de jeneverbes kan beschadigen. Het plaggen rond de struiken moet zeer oppervlakkig gebeuren om de wortels niet te beschadigen. Voor men gaat maaien of plaggen moet er eerst grondig gezocht worden naar kiemplanten, zodanig dat men deze niet wegmaait of –plagt. Als richtlijn geven Verheyen et al. (2006) aan om een oppervlakte van 2-3 ha voor te behouden voor jonge, open heide. Deze zone situeert zich rond groepen struiken met een hoog aandeel besdragende individuen. In deze zone wordt bij voorkeur elke 2 tot 3 jaar gemaaid en lokaal oppervlakkig geplagd rond de struiken. Voor de overige oppervlakte (7-8 ha) kan met een lagere maaifrequentie (4 tot 6 jaar) de heide verjongd worden.
- Omdat spontane verjonging een probleem vormt, worden er op aangrenzende percelen ook gestekte plantjes aangeplant.

5.1.2 Herintroductie van jeneverbes op geschikte terreinen

Aangezien de kiemkracht van het zaad daalt met toenemende leeftijd van de struiken, zal de kans op natuurlijke verjonging in de toekomst nog verder afnemen. Daarom dient er zo snel mogelijk zaad geogst te worden met het oog op het aanleggen van een genenbank. Ook het opkweken van planten uit streekeigen zaden en deze nadien aanplanten op nieuwe locaties of in de bestaande populatie is een belangrijke actie voor het behoud van de jeneverbes.

De aanleg van de genenbank en het opkweken van planten uit zaden van jeneverbes uit het Heiderbos zal gebeuren door het Agentschap voor Natuur en Bos en kadert in het project 'autochtone bomen en struiken'.

De gemeente As stelt een aantal stukken ter beschikking waar er jeneverbes kan aangeplant worden. Het gaat om open stukken, eigendom van de gemeente en in beheer bij het ANB. Vaak zijn dit stukken waar er vroeger jeneverbes heeft gestaan.

Hier kunnen zowel uit zaad gekweekte als gestekte planten aangeplant worden. Ook de standplaatscondities van de aangeplante jeneverbessen op deze stukken is verschillend: drogere/nattere stukken, opener/ meer gesloten stukken.

Men kan dan verder onderzoeken welke struiken het het best doen (de uit zaad opgekweekte of de gestekte) en dit gekoppeld aan standplaatscondities. Ook een genetisch onderzoek is noodzakelijk. Belangrijk is ook om goed op te volgen of deze struiken in zaad komen en of die zaad kiemkrachtig is.

Ook het verdere beheer op deze plekken dient te gebeuren in het kader van de jeneverbes (zie 5.1.1)

Buiten het Heiderbos staat hier en daar nog een struikje jeneverbes.

Zones waar jeneverbes aangeplant kan worden

- Drie stukken in Olenderheidebos (\pm 6 ha, 1ha, 1/2ha). Het gaat hier om open gemaakte stukken in het bos.
- Klaverberg: 13.5 ha. Klaverberg behoort tot het grote complex Opglabbekeerzavel – Klaverberg. In de beheersvisie wordt gestreefd naar 50% open zand.
- Station As (Mechels Bos): 1 ha. Het stationnetje van As is één van de lokale toegangspoorten tot het Nationaal Park Hoge Kempen. Het aanplanten hier heeft ook een sensibiliserende functie.
- Onder aan de geologische wand. Ook hier is de sensibiliserende functie een meerwaarde.
- Bosheide: 2 ha
- Kalenberg. Dit gebied is eigendom van Natuurpunt afdeling As. Natuurpunt is tevens vragende partij om hier jeneverbes aan te planten. Vroeger was dit een heidegebied mét jeneverbes op de flank van de Bosbeek. Deze heide is later verbost. Natuurpunt heeft dit gebied terug open gekapt om de heide te herstellen.
- Ons Landje. Hier kan aangeplant worden als een experiment op iets nattere stukken. De natuurwachter heeft de indruk dat jeneverbes het iets beter doet als hij iets vochtiger staat. En als verdroging de oorzaak zou zijn dat de jeneverbessen in het Heiderbos niet zo vitaal zijn (volgens Mr. Bessemans, een 90-jarige jeneverbeskweker uit Genk), kan er best ook een natter stuk gekozen worden. Ons Landje ligt in de Vallei van de Bosbeek en is eigendom van de gemeente. Best wordt een stukje gekozen langs de kant van de weg (niet in de volledig natte vallei zelf, maar meer op de flanken).
- Ook in het Heiderbos wordt er nog aangeplant, ter compensatie van de werken aan het stationnetje.
- Op de terril van Waterschei is de open terrein kwaliteit voor jeneverbes volop aanwezig. Het loont de moeite om hierop te experimenteren. Als de jeneverbes hierop aanslaat is er een prachtige verbindingsmogelijkheid met de Klaverberg. De terril is eigendom van NV Mijnen en wordt op dit ogenblik niet beheerd. De eigenaar staat open voor de natuurwaarde van dit voormalig mijnsteenstort.
- Een deel van deze aanplantingen kan gebeuren in het kader van een 'gezamenlijke boomplantactie'. Alle inwoners van As kunnen hieraan deelnemen. Ze kunnen een jeneverbesstruikje adopteren en zelf aanplanten (op een door het ANB aangewezen terrein).

Belangrijk is dat de gemeente steeds op de hoogte wordt gebracht van de resultaten van de onderzoeken.

5.1.3 Vergroten van het geschikte areaal rondom de terreinen waarop jeneverbes nu reeds voorkomt

De grote zeldzaamheid van jeneverbes in Vlaanderen rechtvaardigt het rooien van bos naast het Heiderbos om het areaal van de jeneverbes te vergroten. Na een kaalkapping en verschraling van het bos ontstaan kansen voor nieuwe heidebiotopen met (geïntroduceerde) jonge jeneverbes. Op deze manier kan de verjonging grootschaliger aangepakt worden.

Als de jeneverbes aanslaat op de open stukken in de boscomplexen, dan loont het de moeite om deze open plekken groter te maken door extra bos rondom te kappen.

5.1.4 Verbinden van de huidige terreinen met de nieuwe terreinen door gerichte inrichting en beheer van de mogelijke verbindingen

De kansen voor jeneverbes nemen exponentieel toe als er een open bosverbinding ontwikkeld wordt van het Heiderbos naar de Klaverberg. Jeneverbesrelictten in de omgevende bossen kunnen de ideale verbinding schetsen. Open plekken in deze bossen verhogen de kansen voor het heel wat bijzondere soorten die het van meer openheid en bosrand moeten hebben.

Het integreren van de terril van Waterschei in deze jeneverbesverbinding is een grootschalige aanpak, die zeker het overwegen waard is als de jeneverbes op deze steenberg wil groeien. In Wallonië en in het buitenland vindt men jeneverbes op kalkrijke gronden.

5.1.5 Oprichten van een jeneverbeswerkgroep

Een optimaal beheer voor de jeneverbes is zeer arbeidsintensief. Alleen al het grondig afspeuren van het terrein naar zaailingen (die enorm klein zijn tussen de heide) en deze markeren met stokjes, zodanig dat deze kiemplantjes niet afgemaaid worden, vergt enorm veel tijd.

Ook zeer kleinschalig en oppervlakkig plaggen rond struiken, is een zeer tijdrovende bezigheid waarvoor er vaak de middelen en arbeidsuren onvoldoende beschikbaar zijn.

Daarom kan de gemeente een oproep doen naar haar inwoners om een vrijwilligerswerkgroep samen te stellen, die dat soort van beheerswerken wil uitvoeren. Deze vrijwilligersgroep wordt geleid door een coördinator (een vrijwilliger of een gemeentelijke ambtenaar), die regelmatig contact heeft met het ANB. De werken worden op vraag van het ANB uitgevoerd.

Naast speuren naar zaailingen en kleinschalig plaggen kan deze werkgroep ook andere taken uitvoeren zoals maaisel afvoeren, (ongewenste) jonge boompjes verwijderen.

5.2 Administratieve acties

- Acties (zowel terreinacties als administratieve acties als communicatieve acties) voor de jeneverbes worden mee opgenomen in de begroting
- De acties voor de jeneverbes worden opgenomen in de Cluster Natuurlijke entiteiten van de Samenwerkingsovereenkomst Duurzame Ontwikkeling. Binnen deze cluster kan de gemeente subsidies krijgen voor acties ter bescherming van soorten¹
- De gemeente kan mee instappen in het project van de "onderhoudsploeg van RLKM". Indien de 12 gemeenten van het RLKM instappen in dit project, kan er een extra onderhoudsploeg aangenomen worden, die onderhoudsbeheer in de gemeenten kunnen doen. (Het Landschapsteam kan nu enkel inrichting of éénmalig achterstallig beheer doen)

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

6 Communicatie

6 Communicatie

6.1 Provinciale communicatie

Een aantal acties richt zich tot alle Limburgse gemeenten. Deze acties - uitgewerkt door de provincie en de regionale landschappen - worden aan de gemeente aangeboden.

6.1.1 Sensibilisatie en betrokkenheid van de gemeenten

Brief

Aan het College van burgemeester en schepenen en de gemeenteraad wordt een brief met één pin en een folder van Countdown 2010 gestuurd.

Doel

- De geadopteerde soort en het project blijven “leven” bij het beleid.
- Het Schepencollege en de gemeenteraad zien het verband tussen dit project en het Europese Countdown 2010-initiatief. Beide streven naar het behoud van de biodiversiteit.
- Het Schepencollege en de gemeenteraad wordt aangespoord om als gemeente lid te worden van Countdown 2010.

Doelgroep

- College van burgemeester en schepenen

Concrete uitwerking

- De brief wordt door de Deputatie van de provincie Limburg verstuurd naar de verschillende colleges van burgemeester en schepenen. Elke brief bevat één pin maar geeft het college de mogelijkheid om bij te bestellen.
- Deze actie wordt gekoppeld aan het eindevenement.

6.1.2 Productontwikkeling

Kwartetspel Limburgse soorten

De bedoeling van het spel is om jongere en oudere generaties op een ludieke wijze terug met elkaar in contact te brengen. De Limburgse soorten zijn hiervoor als ‘levend erfgoed’ uitermate geschikt. Heel wat van deze soorten zijn immers sterk gekoppeld aan historische landschappen: de boomleeuwerik en nachtzwaluw aan heide, de geelgors aan kleinschalige akkers en weilanden met houtkanten, de grauwe gors en de veldeeuwerik aan graanakkers rijk aan akkeronkruiden, de zwarte specht aan oude bossen, enz. Oudere mensen kennen deze stilaan verdwijnende landschappen vaak nog erg goed, zij zijn er immers in opgegroeid. Jongere generaties hebben die voeling met dit landschap echter veel minder. Toch is het belangrijk dat jongeren dit stukje geschiedenis uit hun eigen streek meekrijgen.

Op deze manier stimuleren we de trots en het respect van mensen voor onze typische natuur en landschappen, alsook de typisch Limburgse soorten die hieraan gekoppeld zijn. Respect voor deze zaken betekent ook dat de kans dat deze mensen zorg gaan dragen voor dit landschap en de soort vergroot. Via anekdotes, legendes, enz. zullen deze items op een speelse manier aan bod komen in het kwartetspel.

Op deze manier wordt de verbondenheid tussen mensen en natuur enerzijds en verbondenheid tussen mensen onderling anderzijds gestimuleerd. De aanvraag voor de realisatie van het kwartetspel werd ingediend door het RLLK bij de Koning Boudewijnstichting.

6.1.3 Educatie

Doel

- Kinderen en jongeren informeren over en warm maken voor het project. Het belang van de Limburgse soorten en het behoud van biodiversiteit onder hun aandacht brengen.
- Jongeren op termijn inzetten bij het beheer van de soort.

Doelgroep

Kinderen en jongeren

MOS (Milieuzorg Op School)

In het kader van MOS kunnen scholen de adoptiesoort van hun gemeente mee opnemen in hun MOS-thema “natuur op school” (basisonderwijs), “groenvoorziening” (secundair onderwijs) of voor enkele soorten het thema “water”. MOS-scholen werken steeds op drie niveaus: op klasniveau, op schoolniveau, en via een bezoek aan een natuureducatief centrum of een natuurgebied. Voor informatie en ondersteuning op deze drie niveaus kunnen de scholen terecht bij de provinciale MOS-begeleiders. Leermiddelen (voor zowel basis- als secundaire scholen) kunnen steeds ontleend worden in het documentatiecentrum van het Provinciaal Natuurcentrum in Bokrijk.

Daarnaast werkt de provinciale MOS-werkgroep ook samen met de Limburgse hogescholen (passend binnen een MOS-werking).

- Per groep van adoptiesoorten (vogels, vlinders, zoogdieren ...) maakten laatstejaarsstudenten van de XIOS-hogeschool (opleiding voor kleuteronderwijzer en onderwijzer) een educatieve handleiding met een verticale leerlijn (van kleuterniveau tot 6de leerjaar). Hierbij horen heel veel lesideeën (vanuit wereldoriëntatie maar ook andere leergebieden) maar ook enkele concreet uitgewerkte lesjes of excursies.
- Het Provinciaal Natuurcentrum begeleidt bovendien een eindwerk aan de KHLim, rond het behoud van de biodiversiteit. Ook hierin is een verticale leerlijn (van 1ste tot 6de leerjaar) verwerkt met werkbladen en veel lesideeën voor elke graad.

Leerkrachten, ongeacht van welke basisschool in Limburg of welk leerjaar, kunnen dus beschikken over deze publicaties. Ze kunnen een belangrijke aanzet betekenen om aan de slag te kunnen met de gemeentelijke adoptiesoort. Deze publicaties kunnen uitgeleend worden in het documentatiecentrum van het Provinciaal Natuurcentrum in Het Groene Huis in Bokrijk.

Concreet voorbeeld

De bedoeling is dat de school deze activiteiten spreidt over het hele schooljaar. Tijdens een brainstorm wordt een planning opgemaakt waarbij op bepaalde momenten gespreid over (bijna) alle maanden van het schooljaar, alle graden bezig zijn met de adoptiesoort.

Hierna wordt een voorbeeld van hoe een MOS-school kan werken rond de adoptiesoort in haar gemeente gegeven.

- Samen met de MOS-werkgroep maken de directie en de leerkrachten een planning op voor de rest van het schooljaar (oktober)
- Naar aanleiding van een krantenartikel organiseert de leerkracht een klasgesprek over de achteruitgang van de biodiversiteit, leerlingen zoeken info over de soort(en) op in de plaatselijke bibliotheek en op het internet (november)
- Organiseer een inleefmoment voor gans de school: bv. een paar leerlingen die 's morgens als vlinder verkleed over de speelplaats 'fladderen', als salamander over de grond kruipen, als vogel door de lucht zweven, enz.(november-december)
- In de MOS-werkgroep en/of het leerlingenparlement worden mogelijke beschermingsacties besproken, een deskundige van een natuurvereniging wordt uitgenodigd en na enkele vergaderingen komt men tot een actieplan (oktober-februari)
- Tijdens de lessen Nederlands, muzische vorming (tekenen, knutselen, muziek, ...) wordt de creativiteit van de leerlingen aangesproken. Er worden bv. posters gemaakt die in de school worden opgehangen (mei-juni)
- Op de ouderraad wordt besproken hoe leerlingen en hun ouders gestimuleerd kunnen worden om in de eigen tuin maatregelen te nemen voor de adoptiesoort of aanverwante soorten (algemeen vlinders, vogels, amfibieën, ...). Tijdens een welbepaald weekend wordt een telmoment georganiseerd in alle tuinen van de gemeente (april)
- De milieuwerkgroep organiseert een persconferentie om de geplande actie op school toe te lichten (juni)
- Leerlingen bezoeken een natuureducatief centrum of helpen tijdens een project mee aan beheerswerken (oktober-mei)
- Educatieve publicaties, een cd-rom en posters over de dier- of plantengroep waartoe de adoptiesoort behoort, worden ontleend in het documentatiecentrum van het Provinciaal Natuurcentrum om te gebruiken tijdens de lessen (juni)
- Op het einde van het schooljaar wordt tijdens het schoolfeest gewerkt rond de adoptiesoort met de presentatie van de knutselwerkjes, zelf gemaakte liedjes, gedichten, ...
- Op school wordt een gedeelte van de parking heringericht en omgevormd tot een bloemenweide, een beestempoel, etc. eventueel met zitbank en buitenklasje (volgend schooljaar)
- De MOS-werkgroep organiseert een evaluatiemoment en publiceert de resultaten in het schoolkrantje (begin volgend schooljaar)
- Ouders en burens worden betrokken bij onderhoud en toezicht van de aangelegde tuin of poel

6.1.4 Soortevenementen

Met een aantal doelgroepen kan “soortevenementen” zoals een vlinderweek, een amfibieënweekend, een vogeldag, etc. georganiseerd worden. Deze evenementen kunnen aan andere initiatieven zoals bijvoorbeeld “dag van de aarde” of “dag van de biodiversiteit” gekoppeld worden.

De provincie neemt hier samen met de regionale landschappen het voortouw en informeert de betreffende gemeenten.

6.1.5 Informatieverstrekking

Pers

In bijlage 4 vind je een basistekst die gebruikt kan worden bij het uitwerken van persteksten.

Er verschijnen ook artikels in tijdschriften o.a.

- meer wetenschappelijke artikels: bv. Natuur.Focus
- gepopulariseerde bijdragen: bv. in Libelle
- Europese communicatie : bv. Tijdschrift EU, Countdown 2010
- Limburgse communicatie: bv. Natuur & Milieu

Website

- www.limburg.be/limburgsesoorten
- www.likonaforum.be
- www.rlkm.be
- www.rllk.be
- www.rlh.be

Op de websites vind je algemene informatie over het project, de soorten, aankondigingen van activiteiten ...

6.2 Regionale communicatie

Elk regionaal landschap organiseert een aantal activiteiten die zij aanbiedt aan de gemeenten die deel uitmaken van haar werkingsgebied

Volgende acties worden door het regionaal landschap Kempen en Maasland vzw georganiseerd en aangeboden aan de 12 gemeenten van het RLKM.

6.2.1 Sensibilisatie en betrokkenheid van de inwoners

A. Workshops Limburgse Soorten: Speurneuzen gezocht

In iedere gemeente van het RLKM wordt er een workshop over de adoptiesoort georganiseerd, bestaande uit een infoavond en een excursie. De workshops worden verzorgd door Natuurpunt Educatie. Informatie over deze workshops is te vinden in de folder “Gezocht: Speurneuzen m/v”. Deze folder is te verkrijgen in de gemeentehuizen, bibliotheken, toeristische diensten, bezoekerscentra, Natuurpunt-afdelingen en te downloaden via de website van RLKM. Naast kennismaking met de soort, willen we ook mensen motiveren om “speurneus” te worden. Tevens krijgt iedere deelnemer een gratis poster (zie C).

Doel

- De inwoners en andere geïnteresseerden leren de adoptiesoort en haar biotoop en levenswijze kennen.
- Vanuit deze kennis kan de interesse voor monitoring of beheer groeien.

B. Ambassadeur aan de gemeentedeur

In de inkomhal van ieder gemeentehuis wordt een groot fotopaneel van de adoptiesoort geplaatst. Bij dit paneel vind je tevens een wandelpaal met folderbakjes met daarin de folders “gezocht: speurneuzen m/v” en de folder “Limburgse gemeenten stellen ‘hun’ soort voor, waarin het GALS-project wordt toegelicht.

Doel

- Mensen op een laagdrempelige manier informeren over de geadopteerde soort en de activiteiten die rond de soort georganiseerd worden.
- De geadopteerde soort en het project visueel aanwezig houden in de gemeente.

Doelgroep

- Alle inwoners
- Ambtenaren en politici

Figuur 6.1 Het fotopaneel van de jeneverbes (foto: Anneleen Mengels).

C. Foster met een poster

Deze poster met de adoptiesoorten van de 12 gemeenten van het RLKM wordt gratis aangeboden aan alle deelnemers aan de workshops, bibliotheken, toeristische diensten, bezoekerscentra, scholen.

Doel

- Mensen op een zeer laagdrempelige manier kennis laten maken met de adoptiesoorten
- De adoptiesoorten visueel aanwezig houden
- Mensen aanzetten om informatie op te zoeken over hun soort

Figuur 6.2 Poster 12 adoptiesoorten van de 12 gemeenten van het RLKM.

D. Infoborden/ tentoonstellingpanelen/ certificaat

Het ontwerpen en plaatsen van infoborden of tentoonstellingspanelen over de adoptiesoort wordt met iedere gemeente individueel besproken. Best wordt dit gekaderd in de GLE-projecten van het RLKM (Nationaal Park Hoge Kempen, Kempen~Broek, Maasvallei).

Afhankelijk van de adoptiesoort en de terreinacties voor deze soort, kunnen er certificaten gemaakt worden voor "soort"vriendelijke tuinen of bedrijven. Dit certificaat wordt dan aangeboden aan particulieren, bedrijven of landbouwers die beheer doen voor de adoptiesoort, dit als erkenning en herkenning (voorbeeldfunctie).

Doel

- Mensen informeren over de soort, de levenswijze, het beheer,...
- Bedrijven/ Particulieren die inspanningen leveren voor de soort, erkennen en herkennen als voorbeeld

E. Bibliotheken

In de bibliotheken in iedere gemeente wordt er een hoekje voorzien met boeken over de soortgroep (bv. planten) (zowel voor volwassenen als voor kinderen). RLKM reikt titels van boeken aan.

Doel

- Inwoners kunnen informatie opzoeken over de adoptiesoort en over de soortgroep waartoe deze soort behoort.

6.2.2 Dag voor de burgemeesters

In het najaar van 2007 organiseert het RLKM een dagexcursie voor alle burgemeesters. Dit kadert in: "beleid met praktijk verbinden".

6.2.3 Educatie voor recreanten en scholen

A. Waaier geadopteerde soorten

Toeristen die een fietskaart of een wandelbox kopen, krijgen een waaier met de 12 geadopteerde soorten van het RLKM met daarop wat uitleg over deze soorten.

Doel

- Toeristen informeren over het project, de geadopteerde soorten
- Mensen bewust maken van biodiversiteit

B. Opname geadopteerde soorten in het rangeraanbod

De soorten van de 6 gemeenten van het Nationaal Park Hoge Kempen worden mee opgenomen in het ranger-aanbod.

Doel

- Deelnemers aan een rangeractiviteit op de hoogte brengen van de geadopteerde soorten, hun levenswijze en het beheer.
- Sensibilisatie en draagvlakverbreding voor biodiversiteit.
- Het Projectbureau van het Nationaal Park Hoge Kempen schat dat er jaarlijks 5000 mensen deelnemen aan rangeractiviteiten. Een evaluatie na een half jaar rangerwerking maakte duidelijk dat er al 3000 mensen hebben deelgenomen. De opname van de adoptiesoort in het toeristisch aanbod zal nog een extra impuls aan dat initiatief geven.

C. Tipgevercursus Nationaal Park Hoge Kempen

De tipgevercursussen van het Nationaal Park Hoge Kempen worden aangevuld met de soorten: levenswijze, beheer.

Doel

- Mensen die in contact komen met bezoekers (V.V.V., campinguitbaters,...) die vragen stellen over het Nationaal Park Hoge Kempen, beheer, enz. opleiden, zodat ze op deze vragen gepaste antwoorden kunnen geven.
- Het verhogen van de aantrekkelijkheid van de regio voor de bezoekers via de adoptiesoort.

6.2.4 Communicatie-kanalen

Het RLKM informeert de inwoners van haar werkingsgebied via volgende kanalen over het project

- website RLKM (www.rlkm.be, ga naar Natuur- en Landschapszorg, Limburgse Soorten): algemene info over het project, paspoortjes soorten, aankondiging cursus, enz.
- landschapsnieuws: digitale nieuwsbrief met korte nieuwtjes of aankondigingen
- landschapskrant

6.3 Gemeentelijke communicatie

Deze activiteiten worden door de gemeente zelf uitgewerkt.

6.3.1 Algemene communicatie

In eerste instantie is het belangrijk mensen op een laagdrempelige manier te informeren over het project, de geadopteerde soort en het ruimere kader (biodiversiteit, countdown 2010).

Dit kan door artikels in de gemeentelijke media en de pers

- gemeentelijk infoblaadje
- gemeentelijke website: www.as.be
- lokale pers: zoals passe-partout, weekkrant
- Limburgse pers: Het Belang Van Limburg, T.V. Limburg

Concrete uitwerking

Richtlijnen voor de websites/ gemeenteblaadje/ persmomenten

- belangrijk is dat de algemene aandachtspunten van het project goed belicht worden. In bijlage 4 vind je een voorbeeldtekst.
- te vermelden logo's: logo Limburgse soorten, logo IUCN countdown 2010, eventueel verenigd in de banner
- kader de actie(s) steeds in het grote verhaal: waarom doen we dit? Is deze actie met andere acties verbonden, komt er een vervolg, is er al iets aan vooraf gegaan, enz.
- links naar andere websites
 - www.rllk.be; www.rlkm.be; www.rlh.be
 - www.limburg.be/limburgsesoorten; www.limburg.be/LIKONA,
 - www.countdown2010.net/
- de beheersmaatregelen die op dat moment genomen worden in het Heiderbos
- de evolutie van de nieuwe aanplanten

Dit is geen eenmalige actie. Mensen moeten op de hoogte gehouden worden van het verdere verloop. Het project en de acties moeten in de aandacht blijven. Dit betekent bv. dat de website regelmatig moet geüpdate worden.

De laagdrempelige communicatie kan bij mensen enthousiasme en betrokkenheid genereren, waardoor zij in een volgende fase zelf actief op zoek gaan naar informatie.

Mensen kunnen dan terecht in de bibliotheek waar er een hoekje voorzien is met literatuur over jeneverbes (zowel voor volwassenen, als voor kinderen).

Daarnaast kunnen ze ook de cursus over de jeneverbes volgen (zie 6.1).

Deze informatie kan mensen dan weer actief aanzetten om iets te gaan doen.

De mogelijkheden zijn:

- Meedoen aan beheerswerken voor de jeneverbes
- Aansluiten bij een plaatselijke natuurvereniging

6.3.2 Activiteiten, in samenwerking met plaatselijke verenigingen

Jeneverbes is een typische en unieke soort voor As. Hier vind je nog de meeste jeneverbessen van Vlaanderen. Iets om als inwoner trots op te zijn. Om de jeneverbess in de kijker te zetten en om hier zoveel mogelijk mensen bij te betrekken, kan de jeneverbess het thema vormen van de jaarlijkse evenementen van verenigingen. Door zoveel mogelijk verenigingen bij het thema te betrekken worden deelnemers uit verschillende interessesferen bij het thema betrokken.

FantAStival

Jaarlijks organiseren de bibliotheek en de cultuurdienst een wandeling door As met een aanbod van voorgelezen poëzie en verhalen. De organisatie kan samen met de heemkundige kring cultuurhistorische verhalen over de jeneverbess brengen. De combinatie van verhalen in een decor van jeneverbessstruweel geeft een direct contact met de plant en zijn boeiende achtergrond voor de deelnemers.

Heemkundige kring

De gemeente kan de heemkundige kring sponsoren om informatie (oude geschriften, documenten, schilderijen, gedichten, foto's) op te zoeken over de geschiedenis van het Heiderbos (bv. de Duitsers in het Heiderbos tijdens W.O.II) en de jeneverbess (ook op andere locaties).

Dwaallichtjesticht

De lokale afdeling van Natuurpunt organiseert traditioneel een jaarlijkse nachtwandeling die een heel groot publiek trekt. Zij kunnen tijdens de volgende dwaallichtjesticht de jeneverbess in een bijzondere nachtelijke ervaring integreren.

Wandelen tussen kunst

Dit is een initiatief van het Davidsfonds. Zij organiseren een jaarlijkse kunstwandeling. Het is perfect mogelijk om jeneverbess in dit thema te integreren. Zowel het kader van het Heiderbos als het thema "jenever-bess" kunnen onderdeel van deze wandeling uitmaken.

Jongeren

De jongeren van het jeugdhuis kunnen een beheersweekend organiseren (aangestuurd door het ANB of educatief natuurbeheer van Natuurpunt).

Bebloemingsactie

Jaarlijks fotograferen vrijwilligers mooie tuinen in As. Alle deelnemers worden uitgenodigd om deze diashow bij te wonen. Dit is een uitgelezen moment om het lokale tuinpubliek te informeren. Zij krijgen na afloop een jeneverbessplantje. Deze actie is louter als sensibilisatie te beschouwen. Hiervoor kan geen autochtoon plantmateriaal verstrekt worden. Het lokale tuincentrum zal hier eerder betrokken partij zijn.

Week van de jeneverbess

Jaarlijks kan de jeneverbess extra in de kijker gezet worden door "de week van de jeneverbess" te organiseren.

Tijdens deze week vinden allerlei activiteiten plaats, gaande van een plantdag, een degustatie-avond, een tentoonstelling met kunstwerken van de schoolkinderen, een jeneverbessstocht met een ranger. Ook toeristisch kan dit een trekpleister worden.

Dit is een greep uit de mogelijkheden. In een vergadering met alle plaatselijke verenigingen en raden (sportraad, jeugdraad, seniorenraad...) kunnen nog andere ideeën ontstaan.

6.3.3 Adopteer een jeneverbesstruikje in het kader van de jeneverplantactie

Iedere inwoner van As kan een jeneverbesstruikje adopteren en zelf komen planten op de boomplantdag (Jeneverplantdag).

Deze actie kadert in "herintroductie van jeneverbes op geschikte terreinen". Het geschikte terrein wordt bepaald door het ANB, in overleg met de gemeente. De plantjes zijn autochtoon plantgoed (voorzien door het ANB).

Deze plantdag kan plaatsvinden tijdens de "week van de jeneverbes". Ook scholen kunnen meedoen aan deze plantdag, en per klas een jeneverbesstruikje adopteren.

Iedereen kan zijn adoptiestruikje en het gevoerde beheer jaarlijks opvolgen, eventueel gekoppeld aan een jaarlijks gegidste wandeling (waar ook een woordje uitleg over het gevoerde beheer wordt gedaan).

6.3.4 Toeristisch Aanbod

Jeneverbes aanplanten aan het stationnetje (toegangspoort tot het Nationaal Park Hoge Kempen) en aan de geologische wand heeft tevens een educatieve en sensibiliserende functie. Op deze plaatsen komen veel bezoekers. Dit leent zich uitstekend om de soort in de kijker te zetten. Dit is een mooie combinatie van sensibilisatie en geleide herintroductie van autochtoon plantgoed.

Mogelijke ideeën

- Een permanente tentoonstelling over de jeneverbes
- Produktontwikkeling: postkaarten, postzegels, bladwijzers, kalender, streekproducten op basis van jeneverbes

Doelgroep

- Toeristen
- Inwoners van de gemeente As
- Scholen

6.3.5 Educatie

Scholen kunnen educatie over de jeneverbes integreren binnen hun MOS-thema. Voor informatie kunnen ze terecht bij de MOS-begeleiders. Een excursie kan plaatsvinden in het Heiderbos. Voor meer info: zie punt 6.1.3 Educatie op Provinciaal Niveau.

Een andere actie kan zijn om, in het kader van Educatief Natuurbeheer, beheerswerken te gaan doen in het Heiderbos

Voor scholen/ jeugdverenigingen/ tekenacademie enz. kan nog een wedstrijd georganiseerd worden. Kinderen ontwerpen posters (/ puzzels/ kunstwerkjes...) over de jeneverbes met een slogan erbij. De posters kunnen opgehangen worden in bv. het gemeentehuis/ het gemeenschapscentrum met zijn geologische wand/ stationnetje en als tentoonstelling te bezichtigen zijn. Deze tentoonstelling wordt op de eerste dag van de “week van de jeneverbes” officieel geopend door de burgemeester. Tijdens deze week kunnen scholen bv. ook met een gids op stap in het Heiderbos of beheerswerken gaan doen in het Heiderbos.

Tevens kan er een educatief pakket ontwikkeld worden over de heide (met jeneverbes als een speciaal onderdeel)

Concrete uitwerking

Er kan een werkgroep “educatie” opgestart worden, bestaande uit leerkrachten, vertegenwoordigers van de gemeente, RLKM,...

6.3.6 Gemeentelijke produktontwikkeling

Doelgroep

- Middenstand
- Inwoners
- Toeristen

Een aantal ideeën

- Streekproducten op basis van jeneverbes, zoals jenever, zuurkool met jeneverbes, gerookte producten...
- Chocolade jeneverbesstruikjes
- De koks van restaurants en hotels in As vragen om een “Assers gerecht” op basis van jeneverbes te ontwikkelen

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

7 Monitoring en beheersevaluatie

7 Monitoring en beheersevaluatie

Dit hoofdstuk is gebaseerd op Van Landuyt (pers. comm.).

In 2010 willen we weten welke inspanningen er in de gemeente As voor de jeneverbes geleverd werden. We willen ook weten of die inspanningen een invloed hebben gehad. Hoe is het gesteld met het leefgebied van de jeneverbes? Zijn er populaties bijgekomen of gaat de soort er op achteruit? Hoe we die vragen beantwoorden wordt in dit hoofdstuk beschreven. Het mag echter niet bij een eenmalige evaluatie blijven. Monitoren van soorten is de eerste stap naar een gedegen natuurbeleid

7.1 Inventariseren van de inspanningen

- Het registreren van gemeentelijke acties is een gemeentelijke taak. We vragen de gemeente dan ook een logboek en een persmap bij te houden.
- In het logboek wordt een korte beschrijving van de actie, de datum waarop de actie plaatsvond en - indien relevant - het aantal deelnemers dat aan de actie deelnam genoteerd. Indien mogelijk wordt eveneens genoteerd welke doelgroepen aan de actie deelnamen. In het logboek wordt ook een aantal eenvoudig te meten indicatoren genoteerd die informatie geven over de interesse van de inwoners (= sociale draagvlak). We geven enkele voorbeelden.
 - Tonen de inwoners interesse voor het adoptieproject, wordt er informatie over het adoptieproject bij de gemeente gevraagd of worden er eerder bezwaren over het adoptieproject en bijhorende acties gemeld.
 - Krijgt de gemeente rechtstreekse positieve commentaar van de burger. Indien dit zo is, is dit ook een teken van draagvlak.
 - Indien een informatiebrochure of folder wordt aangeboden over de adoptiesoort kan ook opgevolgd worden hoeveel brochures er worden aangevraagd door de inwoners.
- Krantenartikels, artikels in het gemeentelijke of provinciale tijdschrift, informatie op websites of informatie in folders worden verzameld in een persmap.

De informatie in het logboek en de persmap gecombineerd met informatie over het gemeentelijke budget, het aantal ingediende projecten in het kader van de samenwerkingsovereenkomst, de bestuurlijke aandacht die het project krijgt (vb. agendering, studiedagen/vergaderingen bijgewoond/georganiseerd, etc.) zijn een goede graadmeter voor het draagvlak in de gemeente.

We vragen elke gemeente een vragenlijst in te vullen (bijlage "gemeentelijke vragenlijst" op cd-rom) en die jaarlijks naar het PNC op te sturen waar ze verwerkt zal worden.

7.2 Monitoring van de soort

De populatie jeneverbes in Limburg werd in de periode 1981-1983 (Burny 1985) en in het voorjaar van 2006 (plantenwerkgroep LIKONA) goed in kaart gebracht. Vertrekkende van de gegevens van het Instituut voor de Floristiek in België, werd in beide periodes gecontroleerd welke populaties nog bestonden, welke verdwenen en welke nieuwe populaties er ontstonden. Per IFBL hok werden tellingen uitgevoerd van het aantal struiken en kiemplanten. Voor adulte struiken werd tevens een inschatting gemaakt van de vitaliteit (noot: de methode hiervoor verschilt een beetje tussen beide bemonsteringsperiodes. Meer details vind je in Verheyen, 2006). In 2006 werd een standaard invulformulier uitgewerkt dat je in bijlage 5 vindt.

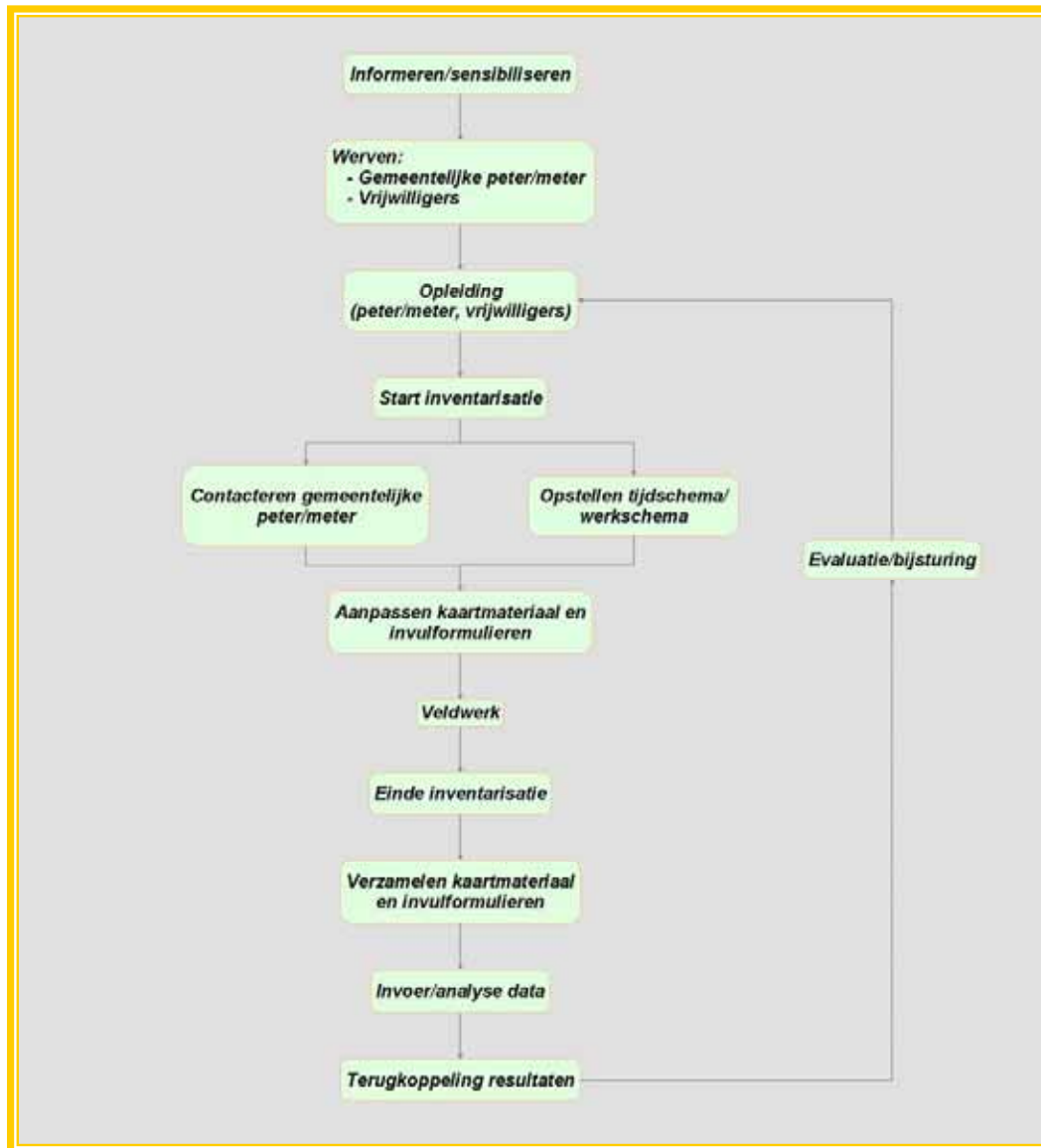
De locatie van de verschillende struiken werd op orthofto's ingetekend en gedigitaliseerd. De resultaten van deze studie zijn terug te vinden bij Verheyen (2006). De huidige status van de populatie is dit zeer goed gekend, zowel voor wat betreft het voorkomen van de soort, als voor de toestand van de soort (vitaliteit, leeftijd).

In 2009 wordt de soort nogmaals geïnventariseerd. De richtlijnen zoals beschreven in Verheyen (2006) worden hierbij gevolgd.

7.3 Taakverdeling

Bij de inventarisatie van deze soort worden verschillende organisaties en groepen betrokken. Het is dan ook bijzonder belangrijk goede afspraken te maken. In figuur 7.1 geven we een schematisch overzicht van de verschillende stappen.

We onderscheiden drie fasen. De voorbereiding, de eigenlijke inventarisatie en de verwerking nadien.

Figuur 7.1 Overzicht van de verschillende stappen die bij de organisatie van een inventarisatie moeten doorlopen worden.

7.3.1 Voorbereiding

Informereren/sensibiliseren

Een eerste stap is alle betrokkenen in de gemeente informeren. Welke soort werd er geadopteerd? Welke initiatieven zijn er gepland (opleidingen, uitstappen, inventarisaties)? Waar en wanneer vinden die activiteiten plaats? Hoe kunnen geïnteresseerden zelf hun steentje bijdragen? Al deze informatie moet op de een of andere manier aan mogelijke vrijwilligers doorgegeven worden.

Zowel de gemeente, het regionale landschap als de provincie gebruiken hiervoor hun informatiekanalen. Meer details zijn te vinden in hoofdstuk 6. Vooral de gemeente heeft hier een belangrijke taak naar haar inwoners toe. Om de monitoring efficiënt te laten verlopen is het immers belangrijk in elke gemeente een trekker aan te duiden, de adoptie peter/meter. De gemeente, eventueel geholpen door het regionaal landschap en LIKONA, duidt deze persoon aan en geeft zijn/haar coördinaten door aan de LIKONA coördinator (zie adresgegevens in bijlage 3).

Opleiden

Soorten en leefgebieden inventariseren is niet altijd even eenvoudig. Daarom wordt er opleiding voorzien voor de gemeentelijke peter/meter en de vrijwilligers.

Heel wat organisaties bieden dergelijke cursussen aan (zie hoofdstuk 6). Specifiek voor de jeneverbes vermelden we de cursussen en uitstappen die door het regionaal landschap rond de geadopteerde soorten georganiseerd worden (zie hoofdstuk 6) en de uitstappen van de plantenwerkgroep van LIKONA.

De gemeente ondersteunt deze opleiding. Zij voorziet bijvoorbeeld vergaderruimte, organiseert de nodige postverzendingen, plaatst de aankondiging op de website en in het gemeentelijke infoblad of stelt haar kopieermachine en/of printers ter beschikking.

7.3.2 De eigenlijke inventarisatie

Opstart inventarisatie

Bij de start van elk nieuw seizoen neemt de LIKONA verantwoordelijke contact op (eventueel via het regionaal landschap) met de gemeentelijke peter/meter en bezorgt hem/haar het nodige materiaal (zie 7.2). Kaarten en invulformulieren vind je op de bijgeleverde cd-rom. De gemeente kan haar infrastructuur ter beschikking stellen om deze af te printen. Indien kaarten aangepast moeten worden via een GIS-systeem (vb. inkleuren nieuwe telgebieden, leggen trajecten, etc.) dan kan hiervoor een beroep gedaan worden op de LIKONA-coördinator.

De gemeentelijke peter/meter wordt eveneens geïnformeerd waar en wanneer er geteld moet worden.

De peter/meter neemt vervolgens contact op met de vrijwilligers en verdeelt het werk.

Inventarisatie

De peter/meter houdt contact met de vrijwilligers en controleert of de vooropgestelde doelstellingen gehaald worden. Hij/zij speelt eventuele vragen door aan deskundigen zoals de specialisten van de plantenwerkgroep van LIKONA (contactgegevens in bijlage 3). Met vragen over stafkaarten en/of invulformulieren of het uitlenen van materiaal kan je bij het PNC terecht (contactgegevens in bijlage 3).

Iedere teller zorgt dat de volledig ingevulde formulieren en de stafkaarten bij de gemeentelijke peter/meter belanden. Als er een jaarlijkse terugkomdag georganiseerd wordt is dit het uitgelezen moment om al deze gegevens te verzamelen. De gemeentelijke peter/meter stuurt alle verwerkte gegevens door aan de LIKONA verantwoordelijke (contactgegevens in bijlage 3).

Het is eveneens belangrijk de vrijwilligers regelmatig te informeren over de voortgang van het project. Dit kan o.a. op de gemeentelijke website, op de website van het regionaal landschap of op infoavonden georganiseerd door de gemeente of het regionaal landschap. Dit kan een jaarlijkse 'terugkomdag' voor de vrijwilligers worden waar de gemeente logistiek ondersteunt (zie ook hoofdstuk 6).

Verzamelen data

De gegevens worden door de vrijwilligers verzameld. Elke vrijwilliger zorgt ervoor dat de bijgeleverde kaarten en invulformulieren volledig ingevuld worden.

Op het einde van het seizoen zorgt de gemeentelijke peter/meter ervoor dat alle formulieren aan de gemeente en aan de LIKONA-coördinator bezorgd worden. De LIKONA-coördinator neemt tijdig contact op met de peter/meter en/of de gemeente. Heel wat data gaan immers verloren omdat de gegevens niet tijdig of niet in de correcte vorm worden doorgegeven.

7.3.3 Naverwerking

Dataopslag en dataverwerking

Dit is specialistenwerk. Op het PNC worden de nodige databanken ontwikkeld waarin de gegevens opgeslagen kunnen worden. De data worden in deze databanken ingevoerd. Na een aantal jaren kan op basis van deze gegevens de trend van de geadopteerde soort worden bepaald. Deze trends geven dan aan in hoeverre de gestelde doelen bereikt werden en hoe effectief het gevoerde beheer was.

Terugkoppeling resultaten

Eens verwerkt moeten de resultaten teruggekoppeld worden naar de gemeenten en vrijwilligers. De LIKONA-coördinator kijkt samen met het regionaal landschap hoe dit best georganiseerd kan worden (vb. lokale presentaties, presentaties op de LIKONA - studiedag, presentaties op Vlaamse studiedagen, presentatie op jaarlijkse terugkomdag). De gemeente kan hier logistieke steun geven en meehelpen bij het uitwerken van deze presentaties.

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

8 Verdere acties

8 Verdere acties

Over de gemeentegrenzen

In de omliggende gemeenten zijn nog jeneverbesstruwelen te vinden. Samenwerking en overdragen van kennis is in een verdere fase voor de hand liggend.

Een integraal project

Het vergroten en verbinden van het areaal betekent dat ook de te beheren oppervlakte sterk toeneemt. Er ontstaat dan nood aan eenvoudige beheersmethoden die de kansen van jeneverbes hoog houden. Het intergemeentelijk begrazingsproject dat de stad Genk opstart biedt mogelijkheden om gerichte stootbegrazingen en gevarieerd begrazingsbeheer uit te voeren en op te volgen.

Het spreekt vanzelf dat andere belangrijke kwetsbare soorten ruimte krijgen in dit integraal project. Denk hierbij maar aan de andere adoptiesoorten, zoals rugstreeppad, zadelsprinkhaan, veldparelmoervlinder.

Alert opvolgen van de resultaten

De resultaten van herintroductie kritisch evalueren op basis van groeikracht. Nadien is de evaluatie op basis van de evolutie van de vruchtbaarheid en het spontaan ontstaan van nieuwe planten nog belangrijker.

Deze planten hebben een lange levenscyclus en het is daarom belangrijk om na 20 jaar (cfr opnames van J.Burny in 1981-1983 en de daaropvolgende inventarisatie van 2006) opnieuw een stand van zaken te maken en lange termijntendensen te herkennen.

Socio-culturele kansen

- Samenwerking met het jenevermuseum in Hasselt
- Streekgerechten met jeneverbes promoten

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

LITERATUURLIJST

Literatuurlijst

Adraenssens, S., L. Baeten, S. Crabbe & K. Verheyen, 2006. Toestand en evaluatie (1985-2006) van de jeneverbes (*Juniperus communis*) in de provincie Limburg. Universiteit Gent in samenwerking met LIKONA, 82 pp.

Burny, J., 1985. het vroeger en huidig voorkomen van de jeneverbes *Juniperus communis* op de Hoge Kempen (provincie Limburg, België). *Wielewaal* 5, 10-30.

Colazzo, S. & D. Bauwens, 2003. Aanwijzen van prioritaire soorten voor het natuurbeleid in de provincie Limburg. Verslag van het Instituut voor Natuurbehoud 2003.5, Brussel, 195 pp.

De Bruyn L., A. Anselin, D. Bauwens, S. Colazzo, D. Maes, G. Vermeersch & E. Kuijken., 2003. The Status of Biodiversity in Flanders, 10 years after Rio. *Bulletin of the Royal Belgian Institute of Natural Sciences, Biology* 73: 37-47.

Lemmens, T., 2007. Draagvlak voor soortbescherming bij de Limburgse gemeenten. Invloed van het project "Gemeenten adopteren Limburgse soorten". Thesis van de Wageningen Universiteit, Forest and Nature Conservation Policy Group, Wageningen, 104 pp.

Peeters, M., J.L. Van Goethem, A. Franklin, M. Schlessen, & H. De Koeijer, 2004. Biodiversiteit in België. Een overzicht. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussels 20 pp.

Peeters, M.; A. Franklin, & J.L. Van Goethem, J.L., 2003. Biodiversity in Belgium. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussels: 416 pp.

Vanhaeren, R., 1983. De positie van *Juniperus communis* in het staatsnatuurreservaat Heiderbos te As. *De Groene Band* 49.

Van Landuyt, W., I. Hoste, L. Vanhecke, P. Van den Bremt, E. Vercruyssen & D. De Beer (2006). Atlas van de Flora van Vlaanderen en het Brussels gewest.

Verheyen K., K. Schreurs, B. Vanhollen & M. Hemry, 2005. Intensive management fails to promote recruitment in the last large population of *Juniperus communis* in Flanders. *Biological conservation* 124, 165-188.

Internetreferenties

Europese verdragen: overzicht: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s15006.htm>

Verdrag van Bonn: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28051.htm>

Verdrag van Bern: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28050.htm>

Vogelrichtlijn: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31979L0409:NL:HTML>

Habitatrichtlijn: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:NL:HTML>

Natura2000: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28076.htm>

6de milieu actieprogramma van de Europese Gemeenschap:

<http://europa.eu/scadplus/leg/nl/lvb/l28176.htm>

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Actieplan jeneverbes

AS

BIJLAGEN

Bijlagen

Bijlage 1: gemeentelijke soortentabel van de gemeente

In de eerste rij worden de Limburgse soorten die in de gemeente voorkomen vermeld. In de linkerkolom worden de criteria opgesomd en in de kolom daarnaast de maximum score die de soort voor dat criterium kan behalen. Onderaan staan de totale scores per soort. Jeneverbes haalde de hoogste score (40).

Gemeente As Aantal Limburgse soorten: 37			gladde slang	hiekkiker	rugstreeppad	zdelspriknkaan	jeneverbes	geosite groeve Hermans	geosite groeve Algri
Klasse		Score							
Rol van de gemeente									
Beschermingsmaatregelen voor de soort kunnen in het gemeentelijk beleid gekaderd worden.	Er werden al initiatieven genomen	10	0	0	0	0	10	10	10
	Er zijn initiatieven gepland	5	0	0	0	0	0	0	0
Risicofactoren									
De soort is erg gevoelig voor menselijke verstoring.		-5	0	0	0	0	0	0	0
De kans dat de soort op korte termijn verdwijnt is groot (kleine populatie, geïsoleerde populatie, lage dispersie-capaciteit soort, oncontroleerbare externe factoren..).		-5	0	0	0	0	0	0	0
Voordelen van de soort									
# gemeenten waarin de soort voorkomt.	1	20	0	0	0	0	0	0	0
	2 - 5	10	0	0	0	0	0	10	10
	6-10	5	5	5	5	5	0	0	0
# prioritaire soorten in de gemeente (score > 0).	1 - 10	5	5	5	5	5	5	5	5
Indicator soort, ttz. maatregelen getroffen voor deze soort komen ook andere (prioritaire Limburgse) soorten ten goede.		5	5	5	5	5	5	0	0
Aaibare soort waarmee de gemeente zich kan identificeren (vermarktbaar).	Door de gemeente geprefereerde soort	10	0	0	0	0	10	0	0
	Voor de gemeente aanvaardbare soort	5	0	0	0	0	0	5	5
	Weinig interesse	0	0	0	0	0	0	0	0
Draagvlak									
Bij het beheer van de soort kunnen meerdere doelgroepen betrokken worden.	>2 doelgroepen	10	0	0	0	0	10	0	0
	2 doelgroepen	5	0	0	0	0	0	0	0
SCORE			15	15	15	15	40	30	30

Volgende Limburgse soorten worden eveneens in As gevonden

ijsvogel, nachtzwaluw, roodborsttapuit, veldleeuwerik, wespindief, zwarte specht, gladde slang, heikikker, rugstreeppad, heivlinder, beekoeverlibel, koraaljuffer, metaalglanslibel, noordse witsnuitlibel, smaragdlibel, tangpantserjuffer, tengere pantserjuffer, blauwvleugelsprinkhaan, boskrekel, negertje, snortikker, wekkertje, zadelsprinkhaan, zoemertje, bosdroogbloem, dicht havikskruid, drijvende waterweegbree, gaspeldoorn, gevlekte orchis (el), grote ratelaar, jeneverbes, klein blaasjeskruid, klein warkruid, kruipbrem, ronde zonnedauw, geosite groeve Hermans, geosite groeve Algri

Bijlage 2: overzicht van de soorten die in de verschillende Limburgse gemeenten geadopteerd werden

Gemeente	Soort	Engelse naam	Wetenschappelijke naam
Alken	ijsvogel	common kingfisher	<i>Alcedo atthis</i>
As	jeneverbes	common juniper	<i>Juniperus communis</i>
Beringen	watersnip	common snipe	<i>Gallinago gallinago</i>
Bilzen	dwergblauwtje	small blue	<i>Cupido minimus</i>
Bocholt	geelgors	yellowhammer	<i>Emberiza citrinella</i>
Borgloon	gulden sleutelbloem	cowslip	<i>Primula veris</i>
Bree	grauwe klauwier	red-backed shrike	<i>Lanius collurio</i>
Diepenbeek	boomkikker	common tree frog	<i>Hyla arborea</i>
Dilsen-Stokkem	zadelsprinkhaan	bushcricket	<i>Ephippiger ephippiger</i>
Genk	rugstreepad	natterjack toad	<i>Bufo calamita</i> <i>Epidalea calamita</i>
Gingelom	knautiabij	solitary mining bee	<i>Andrena hattorfiana</i>
Halen	gewone eikvaren	common polypody	<i>Polypodium vulgare</i>
Ham	variabele waterjuffer	variable damselfly	<i>Coenagrion pulchellum</i>
Hamont-Achel	heivlinder	grayling	<i>Hipparchia semele</i>
Hasselt	gierzwaluw	common swift	<i>Apus apus</i>
Hechtel-Eksel	nachtzwaluw	nightjar	<i>Caprimulgus europaeus</i>
Heers	ingekorven vleermuis	geoffroy's bat	<i>Myotis emarginatus</i>
Herk-de-Stad	grote modderkruiper	weatherfish	<i>Misgurnus fossilis</i>
Herstappe	kattendoorn	spiny restharrow	<i>Ononis spinosa</i>
Heusden-Zolder	kleine ijsvogelvlinder	white admiral	<i>Limenitis camilla</i>
Hoeselt	das	badger	<i>Meles meles</i>
Houthalen-Helchteren	wekkertje	common green grasshopper	<i>Omocestus viridulus</i>
Kinrooi	grote weerschijnvlinder	purple emperor	<i>Apatura iris</i>
Kortesseem	eikelmuis	garden dormouse	<i>Eliomys quercinus</i>
Lanaken	klaverblauwtje	mazarine blue	<i>Polyommatus semiargus</i>
Leopoldsburg	zwarte specht	black woodpecker	<i>Dryocopus martius</i>
Lommel	boomleeuwerik	woodlark	<i>Lulula arborea</i>
Lummen	huiszwaluw	house martin	<i>Delichon urbica</i>
Maaseik	bosbeekjuffer	beautiful demoiselle	<i>Calopteryx virgo</i>
Maasmechelen	roodborsttapuit	stonechat	<i>Saxicola torquata</i>
Meeuwen-Gruitrode	boskrekkel	wood cricket	<i>Nemobius sylvestris</i>
Neerpelt	wulp	curlew	<i>Numenius arquata</i>
Nieuwerkerken	kerkuil	barn owl	<i>Tyto alba</i>
Opglabbeek	vinpootsalamander	palmate newt	<i>Lissotriton helveticus</i>
Overpelt	groentje	green hairstreak	<i>Callophrys rubi</i>
Peer	knoflookpad	common spadefoot toad	<i>Pelobates fuscus</i>
Riemst	grauwe gors	corn bunting	<i>Emberiza calandra</i>
Sint-Truiden	veldleeuwerik	eurasian skylark	<i>Alauda arvensis</i>
Tessenderlo	gekraagde roodstaart	common redstart	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
Tongeren	steenuil	little owl	<i>Athene noctua</i>
Voeren	hazelmuis	common dormouse	<i>Muscardinus avellanarius</i>
Wellen	kamsalamander	warty newt, crested newt	<i>Triturus cristatus</i>
Zonhoven	roerdomp	great bittern	<i>Botaurus stellaris</i>
Zutendaal	veldparelmoervlinder	glanville fritillary	<i>Melitaea cinxia</i>

Bijlage 3: Lijst met contactpersonen

Regionaal Landschap Kempen en Maasland

Winterslagstraat 87, 3600 Genk
tel.: 089 32 28 10
e-mail: info@rlkm.be
website: www.rlkm.be

Promotor Limburgse Soorten
Els Peusens
e-mail: els@rlkm.be

Coördinator Natuur
Sabine Delhaise
e-mail: sabine@rlkm.be

Landschapsanimator
Trees Verhelle
e-mail: trees@rlkm.be

Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren

Vorststraat 2, 3500 Hasselt
tel.: 011 31 38 98
e-mail: info@rlh.be
website: www.rlh.be

Regionaal Landschap Lage Kempen

Grote Baan 176, 3530 Houthalen-Helchteren
tel.: 011 78 52 59
e-mail: info@rlk.be
website: www.rlk.be

Plantenwerkgroep LIKONA

Voorzitter
Lily Gora
tel.: 011 74 20 00
e-mail: lily.gora@lne.vlaanderen.be

Labo voor Bosbouw – Universiteit Gent

Kris Verheyen
Geraardbergse Steenweg 267, 9090 Melle-
Gontrode
tel.: 09 264 90 27
e-mail: kris.verheyen@ugent.be

Provinciaal Natuurcentrum

Het Groene Huis
Domein Bokrijk, 3600 Genk
tel.: 011 26 54 50
e-mail: pnc@limburg.be

Peter Baert
Projectcoördinator GALS-project
tel.: 011 26 54 88
e-mail: pbaert@limburg.be

Luc Crevecoeur
LIKONA-coördinator
tel.: 011 26 54 62
e-mail: lcrevecoeur@limburg.be

Johan Lambrix
MOS-coördinator
tel.: 011 26 54 59
e-mail: jlambrix@limburg.be

Agentschap voor Natuur en Bos

Koningin Astridlaan 50 B5, 3500 Hasselt
tel.: 011 26 44 90

Natuurwachter Heiderbos
Koen Schreurs
tel.: 0479 79 93 81
e-mail: koen.schreurs@lne.vlaanderen.be

Boswachter As
Frans Vaneygen
e-mail: frans.vaneygen@lne.vlaanderen.be

Natuurrichtplan Hoge Kempen
Lily Gora
tel.: 011 74 20 00
e-mail: lily.gora@lne.vlaanderen.be

Natuurpunt Afdeling As

Beheerder
Jan Verstraeten
Smeetsbergstraat 28, 3665 As
Tel.: 089 65 89 38
e-mail: jan.verstraeten@skynet.be

Bijlage 4: basistekst communicatie

Limburgse soorten ... een voorbeeldproject voor natuur in Europa!

Limburg is het meest bekend om haar “groene” imago. Niet onterecht. Meer dan veertig procent van de Vlaamse natuur komt immers nog in Limburg voor. Wat velen niet weten is dat heel wat zeldzame en bedreigde plant- en diersoorten dit groene Limburg als hun thuishaven kozen ... hopen om van hieruit te kunnen groeien.

De Limburgse situatie is heel erg vergelijkbaar met wat er op wereldvlak gebeurt: steeds meer plant- en diersoorten hebben een steeds kleinere oppervlakte om te leven. Nochtans levert deze biodiversiteit (geheel van planten en dieren en hun leefgebieden) al miljoenen jaren de mensen heel wat op: gezond voedsel, drinkbaar water, veilige thuishaven, bestrijding van ziektes, enz. Vandaar dat de Europese regeringsleiders het initiatief namen om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen: het project kreeg de naam “Countdown 2010” en beoogt de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan tegen 2010. Iedereen wordt gevraagd om hieraan mee te werken... Hiervoor moet je in Limburg zijn natuurlijk! Al heel wat jaren wordt er pionierswerk geleverd door mensen met een hart voor natuur en nu is dat niet anders!

Om deze zeldzame en bedreigde soorten nieuwe kansen te geven nam het provinciebestuur van Limburg in samenwerking met de Limburgse regionale landschappen het initiatief om te starten met een uniek voorbeeldproject voor Europa: het project “Limburgse soorten”.

Eén van de doelstellingen van het project Limburgse soorten is dat gemeentebesturen een zeldzame of bedreigde Limburgse soort “adoptereren” om er zorg voor te dragen, ... een soort van foster-parents-plan voor onze planten en dieren, zeg maar.

Het project Limburgse soorten wordt gefinancierd door de provincie Limburg met steun van Europa (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling, EFRO). 5 mensen zetten de komende jaren hun beste beentje voor om dit project samen met alle partners tot een succes te brengen.

En de resultaten blijven niet uit: “alle vierenvestig Limburgse gemeenten” adopteerden reeds een Limburgse soort! Soorten zoals bv. de boomkikker, de modderkruiper, de nachtzwaluw, de das, enz. mogen allen stilletjes hopen op een betere toekomst. Dit is echt een opsteker!

Volgende stap is samen met de gemeentebesturen voor al deze soorten een actieplan op te stellen en samen met alle organisaties en mensen met een hart voor natuur stappen te zetten voor een aangename leefomgeving en een duurzame toekomst voor ons en de komende generaties!

Limburgse soorten, een voorbeeld voor Europa!

Bijlage 5: invulformulier status leefgebied

PROTOCOL VOOR DE BESCHRIJVING VAN JENEVERBESPOPULATIES IN LIMBURG ANNO 2006

Het doel van deze inventarisatieronde is een goed beeld te verkrijgen van de actuele status van jeneverbes in Limburg én een vergelijking te kunnen maken met de toestand in 1981-1983 zoals beschreven in het artikel van Joel Burny (1985; De Wielewaal 51: 10-30). Om deze doelstellingen te bereiken is het belangrijk dat de herinventaris op volgende wijze gebeurt:

Bij voorkeur wordt de lijst van Burny gebruikt als startbasis voor de herinventarisatie. Aangezien we ook willen weten welke populaties sinds 1981-1983 verdwenen zijn, is het belangrijk dat niet enkel de actueel gekende populaties worden bezocht, maar dat ook de door Burny beschreven, maar mogelijks verdwenen, populaties bezocht worden. Daarnaast is het uiteraard ook zinvol dat populaties die niet gekend waren bij Burny ook worden beschreven.

Bij de inventarisaties zelf wordt best onderstaand protocol gevolgd, zodat een gestandaardiseerde gegevensset bekomen wordt. Bedoeling is dat de eerste inventarisatieronde door LIKONA plaatsvindt tussen februari en juni 2006, het Laboratorium voor Bosbouw zal op basis van de door LIKONA verzamelde gegevens detailopnames uitvoeren in augustus en september. Rapportering zal plaatsvinden in oktober 2006.

A. Algemene gegevens

- Datum:

- Naam karteerder(-s):

B. Gegevens m.b.t. locatie

- IFBL-kwartierhok:

- Gemeente:

- Toponiem: (gelieve populatie ook in te tekenen op een topo-kaart, indien mogelijk eventueel een (digitale)foto te maken)

Populatie ook beschreven door Burny? JA/NEEN

C. Gegevens m.b.t. jeneverbespopulatie

- Totaal aantal individuen:

- Aantal dode individuen:

- Aantal kwijnende individuen (> 50% naaldverlies):

- Aantal matig vitale individuen (tussen 10 en 50% naaldverlies):

- Aantal vitale individuen (< 10% naaldverlies):

- Aantal kiemplanten:

Aantal besdragende individuen:

D. Gegevens m.b.t. standplaats

- NAALDBOS / LOOFBOS / DROGE HEIDE / NATTE HEIDE / LANDDUIN / BOSRAND / HOUTKANT / WEGRAND /

E. Opmerkingen

.....
.....

GEMEENTEN ADOPTEREN LIMBURGSE SOORTEN

Een initiatief van de provincie Limburg en de Limburgse regionale landschappen
Project met de financiële steun van het Europese Fonds voor Regionale Ontwikke-
ling, Doelstelling-2-programma Limburg 2000-2006
(projectnummer: 2.2.11/D2/1056).

PROJECTBUREAU

Els Peusens (promotor), Joep Fournieu (promotor), Inge Nevelsteen (promotor),
Joke Rymen (promotor), Esengul Gölpek (administratieve medewerkster), Peter Baert
(coördinator).

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Smeets (gedeputeerde), Frank Vranken (kabinetsmedewerker), Johan Van
den Broek (directeur MINA), Jan Stevens (diensthoofd PNC), Marcel Kerff (directeur
Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren), Ilse Ideler (directeur Regionaal
Landschap Lage Kempen), Ignace Schops (directeur Regionaal Landschap Kempen
& Maasland), Luc Crèvecoeur (coördinator LIKONA), Niki Saenen (deskundige MINA),
Peter Baert (coördinator GALS-project).

STUURGROEP

Raad van bestuur Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren, Raad van bestuur
Regionaal Landschap Lage Kempen, Raad van bestuur Regionaal Landschap Kem-
pen & Maasland. Dagelijks bestuur GALS-project.

BEGELEIDINGSCOMITÉ

Het dagelijks bestuur GALS-project, Tom Artois (Universiteit Hasselt), Dirk Bauwers
(INBO), Geert Beckers (Agentschap voor Natuur en Bos), Bert Berten (INBO +
plantenwerkgroep, LIKONA), David Beyen (Limburgs Landschap vzw), Peter Engelen
(voorzitter herpetologische werkgroep LIKONA), Jos Eykens (voorzitter vissenwerk-
groep LIKONA), Jan Gabriëls (voorzitter vogelwerkgroep LIKONA), Dries Gorissen
(Agentschap voor Natuur en Bos), Thomas Lemmens (Wageningen Universiteit),
Benny Mathijs (Agentschap voor Natuur en Bos), Roger Nijssen (dassenwerkgroep
LIKONA), Paula Ufenaers (Vlaamse Landmaatschappij), Tom Verschraegen (Agent-
schap voor Natuur en Bos), Nico Verwimp (Agentschap voor Natuur en Bos).

COLOFON

De deputatie van de Provincieraad van Limburg:
Steve Stevaert, gouverneur-voorzitter,
Marc Vandeput, Sylvain Sleyper,
Gilbert Van Baelen, Frank Smeets, Hilde Claes,
Erika Thijs, gedeputeerden en Valère Comelis,
wnd. provinciegiffier.

In samenwerking met:

Het Regionaal Landschap Kempen en
Maasland vzw en de gemeente As.

REDACTIE

Els Peusens

EINDREDACTIE

Peter Baert

TEKSTVERBETERING

Sabine Delhaise, Lily Gora, Jan Stevens

ADVIES

Acties: Lily Gora, Koen Schreurs,

Frans Vaneyger, Willy Van Roten

Communicatie: Lily Gora, Anneleen Mengels,

Tom Seurs, Willy Van Roten

Monitoring: Lily Gora, Kris Verheyen

Draagvlak: Thomas Lemmens

FOTO'S

Erwin Christis, Anneleen Mengels

ORTHOFOTO'S

middenschalig, kleur, provincie Limburg: VLM/
OC en provincie Limburg, opname 2003 (AGIV)

BEELDBEWERKING EN LAY-OUT

Esengul Golpek, Peter Baert

LOGO

Blikvoer

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Jan Stevens, Provinciaal Natuurcentrum,
Het Groene Huis, Domein Bokrijk, 3600 Genk

D/2007/5857/64

Gemeenten adopteren Limburgse soorten

Een initiatief van de Provincie Limburg en de Limburgse Regionale Landschappen
Project met de financiële steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)